

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma / sosiaalinen kuntoutus

Erja Salminen

YHDYSKUNTASEURAAMUSTOIMISTON YHTEISTYÖ SOSIAALITOIMEN
KANSSA NUOREN SEURAAMUSSELVITYKSEN YHTEYDESSÄ

Opinnäytetyö 2012

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosiaalinen kuntoutus

SALMINEN, ERJA

Yhdyskuntaseuraamustoimiston yhteistyö sosiaalitoimen kanssa nuoren seuraamusselvityksen yhteydessä

Opinnäytetyö

58 sivua + 5 liitesivua

Työn ohjaaja

Lehtori Tuomo Paakkonen

Toimeksiantaja

Rikosseuraamuslaitos

Huhtikuu 2012

Avainsanat

lakimuutos, nuoren seuraamusselvitys, kehittäminen, yhteistyö

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää Rikosseuraamuslaitoksen Yhdyskuntaseuraamustoimiston ja sosiaalitoimen välistä viranomaisyhteistyötä nuoren seuraamusselvityksen yhteydessä. Vuoden 2011 alusta astui voimaan laki nuoren rikokseen syyllistyneen tilanteen selvittämisestä, joka kumosi ja muutti aiemman käytännön.

Nuorella rikoksenteijällä tarkoitetaan henkilöä, joka tehdessään rangaistavan teon on ollut 15 - 20-vuotias. Tämänikäisistä rikokseen syyllistyneistä laaditaan nuoren seuraamusselvitys, jollei rikoksesta ilmeisesti seuraa sakkorangaistus. Nuoren seuraamusselvityksellä kartoitetaan nuoren elämäntilannetta ja otetaan kantaa ehdolliseen vankeusrangaistukseen liitettävään valvontaan. Lisäksi siinä arvioidaan eri seuraamusselvitysvaihtoehtojen vaikutusta nuoren elämäntilanteeseen. Ehdoton vankeusrangaistus tuomitaan alle 18-vuotiaista vain painavista syistä.

Tässä tutkimuksessa haastateltiin Rikosseuraamuslaitoksen työntekijöitä sekä kolmen kunnan sosiaalitoimen edustajia. Tutkimuskysymysten kautta selvitettiin yhdyskuntaseuraamustoimiston ja sosiaalitoimien sekä aiempaa että lakimuutoksen jälkeistä yhteistyötä. Haastateltavilta kysyttiin lakimuutoksen herättämistä ajatuksista sekä kehittämisehdotuksia uuden lain edellyttämään yhteistyöhön. Haastattelujen aikana nousi esille myös kaksi muuta ajatusta herättävää asiasisältöä: alaikäisten rikoksiin syyllistyneiden lausuntojen siirtyminen lastensuojelusta Rikosseuraamuslaitokseen sekä lausuntojen laatiminen Rikosseuraamuslaitoksen arviointikeskuksissa. Tutkimustuloksi muodostui kaksi viranomaisyhteistyön synteessimallia, joissa huomioidaan kolmen kunnan erilaiset resurssit ja toimintatavat.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Social Care

SALMINEN, ERJA

Co-operation with the Criminal Sanctions Agency and Social Services on Personal History Report of a Young Offender

Bachelor's Thesis

58 pages + 5 pages of appendices

Supervisor

Tuomo Paakkonen, senior lecturer

Commissioned by

The Criminal Sanctions Agency

March 2012

Keywords

amendment to the law, a personal history report of a young offender, developing, co-operation

The purpose of the study was to clear up the co-operation between The Criminal Sanctions Agency and Social Services on a personal history report of the young offender. At the beginning of 2011 a new law came into force of a young perpetrator, which changed the previous practice.

A young offender is a person who has committed a punishable act at the age of 15 to 20. A personal history report is drawn up of a young offender unless it is evident that the sentence is going to be fine. The personal history report establishes the young offender's life situation and provides an opinion on the need of supervision in connection with a conditional prison sentence. In addition, it assesses the impact of different sanction alternatives on a young offender's life. Young offenders under 18 years of age can be imprisoned only in weighty reasons.

The co-operation between Community Sanction Office and Social Services Department were investigated both before and after the change in the law. The interviewees were asked about the ideas raised from the change in the law and proposals for developing the co-operation according to the requirements of the new law. Also two other issues came up during the interviews: transition of young offenders reports from child protection to the Criminal Sanctions Agency as well as preparation at the Criminal assessment centres. The results of this study showed two models of authorities' co-operation, in which the different local resources and policies of three municipalities are taken into account.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	6
2	RIKOSSEURAAMUSLAITOS	7
2.1	Kohti avoimempaa täytäntöönpanoa	7
2.2	Vuorovaikutuksellinen prosessi asiakkaan kanssa	8
2.3	Työskentelylomake asiakkaan tilannearvion ja työskentelyn pohjana	10
2.4	Asiakkaan rikoksiin syyllistymisen uusimisriskin arvioiminen	11
2.5	Toimintaohjelmat rikosseuraamustyössä	12
2.6	Moniammatillinen yhteistyö	13
2.6.1	Yhdyskuntaseuraamustoimiston ja sosiaalitoimen välinen yhteistyö	14
2.6.2	Yhteistyön minimitaso	14
2.6.3	Yhteistyöprosessin laadullinen taso	15
3	RANGAISTUS RIKOKSEN MUKAAN	15
3.1	Syyttämättäjättämispäätös	15
3.2	Sovittelu	16
3.3	Sakkorangaistus tai rikesakko	16
3.4	Vankeusrangaistus	17
3.5	Ehdollinen vankeus	17
3.6	Yhdyskuntapalvelu	17
3.7	Nuorisorangaistus	18
3.8	Valvontarangaistus	18
3.8.1	Valvontarangaistus käytännössä	18
3.8.2	Valvontarangaistuksen valvonta	19
4	NUORISORIKOLLISUUDESTA	19
4.1	Nuoren rikosentekijän ikä	19
4.2	Nuorten tekemien rikosten määrä	20
4.3	Nuorten rikokset ja elämäntapa	20
4.4	Nuorten rikoskäyttäytymisen syytä	21

4.5	Nuorisorikollisuuden kehityssuunnat	21
4.6	Nuorisorikollisuuden ennalta ehkäisy ja torjunta	22
5	NUORIA RIKOKSENTEKIJÖITÄ KOSKEVA SEURAAMUSSELVITYS	23
5.1	Nuoren seuraamusselvitys	23
5.2	Nuoren seuraamusselvitys käräjäoikeudessa	24
5.3	Nuoren seuraamusselvitykset arviointikeskuksissa	25
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	26
6.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	26
6.2	Teemahaastattelu	26
6.3	Aineistoanalyysi	27
6.4	Tutkimuksen luotettavuus	28
7	TUTKIMUSTULOKSET	29
7.1	Rikosseuraamuslaitoksen ja sosiaalitoimen yhteistyön kehitys ja tämän hetkinen kehittämisen tarve nuorten rikosasioissa	29
7.2	Lainsäädäntömuutoksen vaikutukset yhteistyöhön	33
7.2.1	Alaikäisten nuorten seuraamusselvitykset Rikosseuraamuslaitoksessa	38
7.2.2	Nuorten seuraamusselvitykset arviointikeskuksissa	40
8	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	42
8.1	Yhteistyön kehittämisen lähtökohdat ja mahdollisuudet	45
8.2	Tutkimuksen tuloksena syntyneet yhteistyön synteesikaaviot	47
8.2.1	Lausuntoprosessi ennen lakimuutosta	47
8.2.2	Lausuntoprosessin kaksi uutta yhteistyön synteesimallia	48

LÄHTEET

LIITTEET

Liite 1. Teemahaastattelurunko

Liite 2. Tutkimuslupa/Rikosseuraamuslaitos

Liite 3. Tutkimuslupa/Haminan sosiaalivirasto

Liite 4. Tutkimuslupa/Kotkan sosiaalivirasto

Liite 5. Tutkimuslupa/Kouvolan sosiaalivirasto

1 JOHDANTO

Nuoren rikoksesta epäillyn asemaan ja nuoren ehdolliseen vankeuteen tuomitun valvontaan tuli 2011 vuoden alusta parannuksia. Vuoden 2011 alusta astui voimaan laki, jossa tiivistettiin syyttäjävirston, käräjäoikeuden ja rikosseuraamuslaitoksen yhteistyötä 15 - 21-vuotiaan nuoren rikokseen syyllistyneen tilanteessa. Nuorta rikoksentekijää koskeva lausuntoprosessi siirtyi uuden lain myötä sosiaalitoimen lastensuojelusta Rikosseuraamuslaitokselle.

Opinnäytetyöni tutkimustehtävänä oli tutkia yhdyskuntaseuraamustoimiston ja sosiaalitoimien välistä yhteistyötä. Tutkimus kohdentui selvittämään nuorien rikoksentekijöiden rikokseen syyllistymisen alkuvaiheessa tapahtuvaa yhteistyötä. Vuoden 2011 voimaan tullut lakiuudistus muutti aiemmin tehdyt henkilötutkinnat *nuoren seuraamusselvityslausunnoiksi*. Muutoksen myötä nuoren seuraamusselvitysprosessi lähtee liikkeelle aina yhdyskuntaseuraamustoimistosta, mutta lakimuutos edellyttää, että seuraamusselvitysprosessissa ovat tiiviisti mukana myös sosiaalitoimen edustajat.

Hallituksen esityksessä uudeksi laiksi haettiin muutosta vanhentuneeseen lainsäädäntöön sekä aiemman nuoria koskevan oikeusprosessin menettelyn hitauteen. Yleisperusteluissa kiinnitettiin huomiota lisäksi nuorten palvelujen yleiseen vähenemiseen, nuorten syrjäytymiseen ja rikollisuuden polarisoitumiseen sekä viranomaisyhteistyön lisäämistarpeeseen. Hallitusohjelma oli tuolloin sitoutunut linjauksessaan vähentämään lasten ja nuorten pahoinvointia, vahvistamaan yhteisöllisyyttä ja vanhemmuutta sekä keskinäistä vastuuta. Väkivaltaisuuden lisääntyminen nähtiin huolestuttavana. Lisäksi nuorisorikollisuuden kasvun syyt: huumausaineiden käytön lisääntyminen, alkoholin kulutuksen kasvu, perheiden taloudellisten tilanteiden heikkeneminen sekä perheiden pirstoutuminen vaikuttivat taustalla muutoksen tarpeeseen. Hallitus halusi esityksessään lisätä varhaista puuttumista ja yhtenäistää alaikäisten ehdolliseen vankeusrangaistukseen liitetyn valvonnan käytäntöä lastensuojelusta Rikosseuraamuslaitokselle. Tavoitteena oli myös tuntuva viranomaisyhteistyön lisääminen. (HE 229/2009vp.)

Nuoren seuraamusselvitykseen liittyvän lakimuutoksen mukaan Rikosseuraamuslaitos hankkii ja kokoaa seuraamusselvityksen laatimisen yhteydessä yhteistyössä sosiaaliviranomaisen kanssa tietoja nuoren rikoksesta epäillyn elinolosuhteista, erityisesti päihteiden käytöstä, päihdekuntoutuksesta, mielenterveydestä ja mielenterveyspalvelujen käytöstä, muiden palveluiden ja tukitoimien tarpeesta sekä muista olennaisesti hänen

sosiaaliseen tilanteeseensa liittyvistä seikoista. Rikolliseen käyttäytymiseen pyritään lain hengen mukaan puuttumaan varhain. Rikosseuraamuslaitoksessa käydään selvityksen yhteydessä tarvittavia rikoskeskusteluja, arvioidaan nuoren käyttäytymistä, asenteita sekä arvioidaan rikoksen uusimisriskiä.

Olen tässä tutkimuksessa siis pyrkinyt paneutumaan Rikosseuraamuslaitoksen ja sosiaalitoimen lastensuojelun yhteistyöteemaan. On erittäin tärkeää, että nuoren rikosentekijän seuraamusselvitysprosessi toteutuu mahdollisimman hyvin lainhengen mukaisena. Olen haastatellut kolmen kunnan sosiaalitoimen edustajia ja Yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijöitä. Tutkimuksen päätavoitteena oli kuulla kahden viranhaltijatahon edustajia ja tuottaa sellaisia yhteistyökäytäntöjä, jotka mahdollistaisivat laadukkaan ja hyvän viranomaisyhteistyön nuoren rikosentekijän osalta.

2 RIKOSSEURAAMUSLAITOS

Rikosseuraamuslaitos vastaa rangaistusten täytäntöönpanosta Suomessa. Laitos toimii oikeusministeriön ohjauksessa ja toteuttaa ministeriön linjausten mukaista kriminaalipoliittikkaa. Rikosseuraamuslaitoksen ensisijainen tehtävä on huolehtia, että tuomioistuimen määräämät rangaistukset pannaan maassamme täytäntöön lainmukaisesti ja turvallisesti. Laitoksen erityisenä tavoitteena on parantaa yhteiskunnan turvallisuutta vähentämällä tuomittujen riskiä syyllistyä uusiin rikoksiin. (Rikosseuraamuslaitos 2012a.)

2.1 Kohti avoimempaa täytäntöönpanoa

Rangaistusajan tehtävänä on ohjata tuomittua kohti rikoksetonta elämää. Rangaistusaika suunnitellaan ja toteutetaan niin, että tuomittu voi kehittää valmiuksiaan päästä kiinni uuteen elämään tuomionsa suorittamisen jälkeen. Kun tuomittu saa rangaistusaikanaan harjaannusta elämänhallintaa tukevilla taidoilla, on hänellä paremmat mahdollisuudet rangaistuksen suoritettuaan sijoittua osaksi yhteiskuntaa sen täysivaltaisena jäsenenä.

Yksi rikosseuraamusalalla toteutetun organisaatiouudistuksen tavoitteista on siirtyminen kohti avoimempaa rangaistusten täytäntöönpanoa. Käytännössä tämä tarkoittaa avolaitosten ja yhdyskuntaseuraamusten käytön lisäämistä. Uudistuksen myötä on kehitetty menetelmiä, joilla vapautumisvaiheesta saadaan mahdollisimman hyvin rikoksetonta elämää tukeva. Avoimempaa täytäntöönpanoa tukevat muun muassa valvotun koevapauden käyttö sekä vapauttamisyksikköjen perustaminen.

Vaiheittainen, hallittu vapauttaminen on yksi vankeuslain perusajatuksia. Myös yhteiskunnan turvallisuusnäkökulma puoltaa vapauttamista avolaitosten ja valvotun koevapauden kautta. (Rikosseuraamuslaitos 2012b.)

2.2 Vuorovaikutuksellinen prosessi asiakkaan kanssa

Rikosseuraamuslaitoksessa työskentely asiakkaan kanssa nähdään ammatillisena ja vuorovaikutuksellisenä prosessina, joka pyrkii vaikuttamaan myönteisesti asiakkaan elämäntilanteeseen sekä riittävien toimintaedellytysten ja olosuhteiden turvaamiseen. Rikollisuudesta irrottautumista edistävässä näkökulmassa tavoitteena on tunnistaa *muutoksen* luonnollinen prosessi ja vahvistaa tai tukea tätä. (Kallinen-Kräkin & Kärki 2004, 18 – 20.)

”Muutos on ratkaisevan tärkeä tekijä, sen osoittaminen, että ihmisten on mahdollisuus muuttua, ja silloin on myös perimmältään uskottava, että ihmisissä on voimaa muuttua. Tässä olen realistinen, sillä muistutan, että toisissa ihmisissä on enemmän voimaa kuin toisissa, mutta varsinaisesti meidän työmme on sitä, että rohkaisemme ihmisiä muuttumaan ja autamme heitä siinä.” (Motiuk 2003, 16)

Asiakkaiden kanssa työskentelyn punainen lanka on asiakkaan muutosprosessin tukeminen ja etenevä ongelmanratkaisu. Asiakas hyötyy työntekijän erilaisesta suhtautumisesta muutoksensa eri vaiheissa. Työskentely alkaa aina *kartoituksesta*, jonka tavoitteena on tukea ongelman tunnistamista. Välineinä käytetään sekä keskusteluja sekä kartoitusvälineitä, jotka auttavat tilanteen näkyväksi tekemistä. Niitä voidaan jo itsessään pitää auttamismuotoina, sillä parhaimmillaan ne lisäävät asiakkaan ymmärtämystä omasta tilanteestaan ja auttavat häntä oivaltamaan ratkaisuja pulmiinsa. Tavoitteena on se, että asiakas ja työntekijä löytävät yhteisymmärrystä työskentelyn kohteesta. (Ohjenuora - käsikirja 2005, 13.)

Kun elämäntilanteesta on muodostettu käsitys, nimetään ne asiat, joihin halutaan vaikuttaa tai joita halutaan muuttaa. Tässä vaiheessa keskustellaan ratkaisuvaihtoehtoista ja sopivista asiakastyötavoitteista (harkinta, valmistautuminen). Tämän jälkeen päätetään, millä menetelmillä, toiminnoilla ja toimenpiteillä edetään kohti tavoitetta (päätöksenteko). (Ohjenuora – käsikirja 2005, 13.)

Toimintavaiheeseen sisältyy esim. yksilö- ja verkostotyötä ja niihin sisältyviä toimintoja. Työn prosessiin kuuluu jatkuva seuranta ja suunnitelman tarkoituksenmukaisuuden ja toteutumisen arviointi, jotka saattavat käynnistää uusia työskentelyvaiheita. Prosessi loppuu asiakassuhteen päättymiseen. (Kallinen-Kräkin & Kärki 2004, 18 – 20.)

Mm. nuorisorangaistuksen ohjenuora - käsikirjassa (2005) puhutaan myös siitä, että Mikä toimii (*what works*) - suuntauksen mukaisissa tutkimuksissa on osoitettu, että on tiettyjä tekijöitä, jotka lisäävät riskiä tehdä uusia rikoksia. Näitä tekijöitä on jaoteltu pysyviin ja muuttuviin riskitekijöihin. Pysyviä riskitekijöitä ovat esimerkiksi aikaisempi rikollinen käyttäytyminen. Muuttuviin riskitekijöihin voidaan työskentelyssä vaikuttaa. Näitä ovat mm. käyttäytyminen, asenteet, ajatukset, tunteet ja tavat. Uusintarikollisuuden todennäköisyyteen vaikuttavat rikollisuutta suosivat ja muut epäsosiaaliset asenteet, rikoksiin myönteisesti suhtautuva tai niitä tekevä lähipiiri, päihteiden ongelmakäyttö, impulsiivisuus, itsekeskeisyys, jännitys- ja riskihakuisuus, toisten puutteellinen huomiointi, puutteelliset ongelmanratkaisutaidot sekä vihamielisyys. (Nurminen 2008.)

Työskentelyä suunniteltaessa selvitetään myös se, minkälainen työskentelytyyli sopii asiakkaalle (vastaavuusperiaate). Pääsääntöisesti esiharkintavaiheessa olevalle asiakkaalle soveltuu teemakeskustelu, jossa pääpaino on tiedon välittäminen ja varovainen muutospuheen houkuttelu. Pidemmällä muutosprosessissa olevalle soveltuu pääsääntöisesti tiedon lisäksi syvällisempi tunteisiin ja ymmärtämiseen tähtäävä työskentely. Tämä sisältää tilanteen vahvempaa näkyväksi tekemistä esimerkiksi harjoituksin ja vahvempaa ajattelun kyseenalaistamista nostamalla esille esimerkiksi rikoksen uhrinäkö-kulmaa. Syvällisempi työskentely sisältää myös uusien taitojen konkreettista harjoittelamista tapaamisissa ja luonnollisissa tilanteissa. (Ohjenuora- käsikirja 2005, 14; Nurminen 2008.)

Asiakkuuksien toimeenpanot ovat myös vahvasti sanktioitu Rikosseuraamuslaitoksessa. Tukeen sisältyy myös kontrolli. Kaikissa asiakkuuksissa on käytössä seuraamusjärjestelmä, jos asiakas ei sitoudu työskentelyyn (ks. kuva 1).

Kuva 1. Asiakkuusprosessi (YKP = yhdyskuntapalvelu, EAV = ehdonalaisvalvonta, ERN= ehdollisvalvonta, NR =nuorisorangaistus.)

2.3 Työskentelylomake asiakkaan tilannearvion ja työskentelyn pohjana

Asiakkuus Rikosseuraamuslaitoksella alkaa lausunnosta. Alle 21-vuotiaista rikokseen syyllistyneistä syyttäjä pyytää *nuoren seuraamusselvityksen* laatimista. Jos 15 - 18-vuotiaan rikokset ja niiden vakavuus edellyttävät, ehdollisen ja ehdottoman väliin asetuvaa nuorisorangaistusta, syyttäjä pyytää *nuorisorangaistuksen toimeenpanosuunnitelmaa* Yhdyskuntaseuraamustoimistolta laadittavaksi. 17 - 21-vuotiaasta voidaan pyytää sekä nuoren seuraamusselvitys sekä *yhdyskuntapalvelun seuraamusselvitys* yhtä aikaa, jolloin käytetään molemmat selvitykset sisältävää yhdistelmälausuntoa, jossa yhdyskuntapalvelurangaistuksen mahdollisuus otetaan erikseen huomioon samassa lausunnossa.

Rikosseuraamuslaitoksessa yhdyskuntaseuraamustoimistoissa kaikessa työskentelyssä käytetään perustana Tyyne-ohjelmaa. Tyyne-ohjelmassa on toimeenpanotietojen lisäksi käytössä muokattavissa oleva työskentelylomake. Työskentelylomakkeelle sisältyy laaja ja kattava tilannearvio-osio, jonka ohessa vankilasta vapautuvien kohdalla huomioidaan *rangaistusajan suunnitelma sekä vapauttamissuunnitelman tiedot*.

Tilannearvion täyttäminen työskentelylomakkeelle aloitetaan haastattelun aikana. Haastattelussa täydennetään asiakkaan tietoja lomakkeelle tai sitä voidaan täydentää haastattelun jälkeenkin tarvittaessa. Työskentelylomakkeelle kootaan kattavasti kaikki osat alueet asiakkaan elämäntilanteessa. Jo tässä vaiheessa pyritään hahmottamaan asiakkaalle sopivaa toimintaohjelmaa mahdollisen seuraamuksen suorittamisen ajalle.

Haastattelun ja kohtaamisen aikana pohditaan mahdollista tulevaa rangaistusta. Yhdyskuntapalvelun kohdalla mietitään yhdyskuntapalvelun kaltaisen rangaistuksen soveltuvuutta asiakkaalle ja hänen suoriutumismahdollisuuksiaan tarvittaessa mahdollisin tukitoimin. Ehdollisen vankeusrangaistuksen yhteydessä mietitään siihen liitettävän valvonnan osuutta. Jos valvonta vaikuttaa tarpeelliselle, asiakas pyritään jo haastatteluvaiheessa sitouttamaan tulevaan rangaistusseuraamukseen.

Haastattelussa paneudutaan asiakkaan kohtaamiseen ja pysäyttämiseen kaikin mahdollisin positiivisin ja tehokkain keinoin. Hänelle selvitetään seuraamusjärjestelmä ja hänen tilanteensa siinä. Kaikessa työskentelyssä käytetään motivoivan haastattelun menetelmää.

Haastattelutilanteessa asiakas kohdataan aina intensiivisesti. Hänelle informoidaan ja selvitetään haastattelun tarkoitus, syy ja sisältö. Asiakkaalle kerrotaan seuraamusjärjestelmästä pääasiassa häntä itseään koskevasta osuudesta seikkaperäisesti. Kun asiakas on tietoinen lausunnon merkityksestä ja tilanteen tärkeydestä juuri hänen henkilökohtaisen ja yksilöllisen tilanteensa kannalta, hän kokee perusteltuna avata elämäntilannettaan haastattelijalle, jotta lausunnosta tulisi oikeanlainen ja totuudellinen, asiakkaan elämäntilannetta eteenpäin vievä kannanotto.

2.4 Asiakkaan rikoksiin syyllistymisen uusimisriskin arvioiminen

Asiakkaan vahvuuksiin paneudutaan ja intensiivisellä kohtaamisella pyritään kannustamaan asiakkaan sosiaalista selviytymistä tilanteessaan. Haastattelun aikana kartoitetaan myös *rikosten uusimisriskiä*, johon rikosseuraamustyöntekijöitä koulutetaan erikseen. (Nurminen 2008.)

Luokittelua tehdään kriminologisten tekijöiden valossa. Perusluokituksessa määritellään kuuluuko asiakas *suuren riskin, keskimääräisen riskin vai matalan riskin* alueelle. (Nurminen 2008, luentomateriaali.) Vankilassa uusimisriskin arvioinnilla on myös mitava merkitys tänä päivänä. Koulutuksissa kehoitetaan suuntaamaan voimavarat suurimman uusimisriskin omaaviin henkilöihin. Työntekijät ovat työssään kehittyneet arvioimaan uusimisriskiin liittyviä tekijöitä. Arvioinnissa käytetään mm. kriminologisten tekijöiden vaikutusta, staattisia (mm. valvottavan ikä, sukupuoli, lapsuudenperheen olosuhteet, aiempi rikos- ja tuomiohistoria) ja dynaamisia (mm. rikollinen seura, päihteiden ongelmakäyttö, epäsosiaalinen persoonallisuus, puutteelliset ongelmanratkaisutai-

dot ja vihamielisyys) tekijöitä. Jokainen asiakas on kuitenkin yksilö, ja jokaisen henkilökohtainen persoonallisuus vaikuttaa uusimisriskiin. Joskus heikoimmassa tilanteessa oleva asiakas selviytyykin ilman uusimista ja lievemmän uusimisriskin saanut jatkaa tilannettaan samankaltaisena rikosten osalta. Muuttujia on olemassa paljon, ja kaikki vaikuttaa kaikkeen, kun on ihmisistä kysymys. (Ohjenuora – käsikirja 2005, 13; Nurminen 2008.)

Haastattelun yhteydessä asiakkaan kanssa pohditaan mahdollisen *toimintaohjelman* käynnistämistä varsinaisen rangaistuksen toimeenpanon ohessa. Vankiloissa on jo mit-tava määrä räätälöityjä toimintaohjelmia käytössä ja ne ovat siirtymässä suunnitelmalli-sesti myös yhdyskuntaseuraamustoimistojen käyttöön. Ovathan laitos- ja avoseu-raamukset nykyään nivottu kokonaisuudeksi, jossa vanki kulkee samaa polkua proses-sissa. Jo vankilaan menovaiheessa suunnitellaan paluuta normaaliyhteiskunnan pariin. Jäykkää vankilarangaistusseuraamusta on alettu purkamaan ja *painopiste siirtyy yhä enemmän avoseuraamuksen puolelle*. (Rikosseuraamuslaitos 2012c.)

2.5 Toimintaohjelmat rikosseuraamustyössä

Työskentely asiakkaan kanssa ja toimintaohjelmat perustuvat *motivoivaan haastatte-luun*. Motivoiva haastattelu perustuu siihen, että asiakas on oman elämänsä asiantuntija. Työntekijän tehtävä on auttaa asiakasta tutkimaan arvojaan ja tulevaisuuden valintoja. Motivoivan haastattelun taustalla ovat tutkimustulokset siitä, mikä toimii käytännössä parhaiten, kun asiakasta autetaan toivomiinsa muutoksiin. On esimerkiksi osoitettu, että ihmiseen vaikuttaa enemmän se, mihin hän on itse päätenyt, kuin se, mitä muut hänelle sanoo. Motivoiva haastattelu perustuu erilaisiin teorioihin. Työskentelyssä käytetään esimerkiksi ruotsalaista sovellutusta Millerin ja Rollnickin menetelmistä (Miller & Rollnick 1991) motivaation tutkimiseksi ja vahvistamiseksi. (Ohjenuora – käsikirja, 15; Nurminen 2008.)

Yhdyskuntaseuraamustoimistoissa on tällä hetkellä aktiivisesti käytössä rikosseu-raamustyöntekijöiden koulutuksesta riippuen muutamia toimintaohjelmia. Yhdyskunta-palvelun ohessa on melkein alusta asti ollut käytössä *päihdejakso*, jolloin asiakas suorittaa yhdyskuntapalvelutunteina viiden tunnin päihdejakson, jonka toimeenpanee a-klinikka. Samoin kymmenen tunnin *liikenneturvajaksoja* on järjestetty yhdyskuntapal-velun osana rattijuopumukseen syyllistyneiden kohdalla. Kymmenen tuntia kestävä *oh-jauspyörä* on niin ikään rattijuopumukseen syyllistyneille tarkoitettu toimintaohjelma,

jonka järjestämisvastuussa toimivat a-klinikka ja yhdyskuntaseuraamustoimisto yhdessä.

Kaikissa seuraamuksissa yhdyskuntaseuraamustoimistoissa on käytössä suunnitellusti laaja-alaisesti nykyisellään *Viisi - Keskustelua - Muutoksesta - ohjelma* sekä *suuttumuksen hallintaohjelmat (SUHA)* yksilöille ja ryhmille. (mm. Nurminen 2008.) Jo vuoden 2000 alusta otettiin käyttöön *työkalupakki*-materiaalikansio, johon on mittavasti koottu erilaisia kirjallisia Rikosseuraamuslaitoksen käytössä olevia tehtäviä eri moniammatillisilta tahoilta yhdyskuntaseuraamustoimiston työvälineiksi. Työkalupakkia käytetään kaikissa seuraamustoimeenpanoissa räätälöidysti. *Nuorisorangaistuksen ohjenuorkäsikirja* sisältää monipuolisesti tehtävämateriaalia, jota voi harkitusti käyttää myös muiden toimeenpanojen yhteydessä.

2.6 Moniammatillinen yhteistyö

Rikosseuraamuslaitoksen strategiassa 2011 - 2020 mainitaan yhtenä keskeisenä tavoitteena aktiivinen verkostoyhteistyö. Rangaistusten täytäntöönpanon sisältö ja yhteistyö muiden viranomaisten kanssa sekä tuomitun lähiverkoston kanssa lisää tuomittujen valmiuksia yhteiskuntaan kiinnittymiseen. (Rikosseuraamuslaitos 2012d.)

Tätä taustaa vasten nuoren seuraamusselvityksen laatimisen prosessissakin toimitaan uuden lain mukaisesti Rikosseuraamuslaitoksen strategian hengessä. Viranomaisyhteistyön syventäminen on ajankohtaista myös 15 - 21-vuotiaiden nuorten kohdalla.

Moniammatillista yhteistyön käsitettä käytetään kuvaamaan hyvin monenlaista asiantuntijoiden yhteistyön tapaa. Yksinkertaistaen voidaan sanoa että siinä asiantuntijoilla on yhteinen työ tai tehtävä suoritettavanaan, ongelma ratkaistavanaan tai päätös tehtävänä ja jotta he pääsisivät tavoitteeseensa, he yhdistävät tietonsa ja osaamisensa. (Isoherranen, Rekola & Nurminen 2008, 33.)

Keskeiseksi yhteistyössä nousee se, kuinka voidaan koota yhteen ja prosessoida kaikki tieto ja osaaminen, joka on tarpeellista mahdollisimman kokonaisvaltaisen käsityksen saavuttamiseksi asiakkaan tilanteesta. Moniammatillisessa yhteistyössä tulisi siis olla mahdollisuus tarpeellisen tiedon kokoamiselle, prosessoinnille ja yhteisen tavoitteen rakentamiselle. (Isoherranen ym. 2008, 33.)

Kun kootaan asiakaslähtöisesti kokonaisvaltaista tietoa, täytyy tunnistaa kaikkien asiantuntijoiden erityistieto, erityisosaaminen ja asiantuntijuus. Yhteisen kielen löytäminen on ensiarvoisen tärkeää. Käsitteet saattavat olla erilaisia eri tiedon alueilla ja niitä voidaan arvostaa eri tavalla. Roolien tulee olla yhteisessä ymmärryksessä määriteltyjä niin, että ne mahdollistavat yhteistyön muodon. Muutos vaatii usein asiantuntijoiden roolien uudelleen määrittelyä. (Isoherranen ym. 2008, 33.) Vuorovaikutustietoisella yhteistyöllä tarkoitetaan uudenlaista yhteistyön merkityksen oivaltamista ja toimimista niin, että tiedon kokoaminen ja prosessoiminen onnistuu. (Isoherranen ym. 2008, 33.)

2.6.1 Yhdyskuntaseuraamustoimiston ja sosiaalitoimen välinen yhteistyö

2.6.2 Yhteistyön minimitaso

Lain astuttua voimaan 1.1.2011 Kouvolan yhdyskuntaseuraamustoimisto kutsui koolle yhteistyökuntien sosiaalitoimistojen lastensuojeluväkeä yhteistyön aloittamiseksi. Tiu-kan aikataulun vuoksi tapaamisten tavoitteena oli luoda yksinkertainen ja ensisijainen malli lain edellyttämän yhteistyön aloittamiseksi.

Yhdyskuntaseuraamustoimisto ja lastensuojelun edustajat sopivat yksinkertaisen alustavan toimintamallin, kuinka asiaa lähdetään hoitamaan. Käytännön tasolla sovittiin ensisijaisesta yhteydenottotavasta, joksi muodostui puhelinnumeron määrittäminen, mihin/kelle rikosseuraamustyöntekijä soittaa alkaessaan kokoamaan tietoa nuoren ja hänen perheensä sosiaalisesta tilanteesta.

Käytännössä yritettiin selkeyttää tapaa, jolla tavoitetaan yksittäisen nuoren elämäntilanteesta tietävä asiakastyöntekijä. Tässä vaiheessa ei vielä huomioitu yksityiskohtia, kuinka sosiaalityöntekijän todellisuudessa tavoittaa. Ajankäyttö sosiaalitoimessa on hektistä, puhelimissa ovat vastaajat päällä sekä tiedonsiirtotilanne oli epävarma, ehtiikö sosiaalityöntekijä vastaamaan rikosseuraamustyöntekijän kysymyksiin juuri sillä hetkellä.

Alkutapaamisissa käsiteltiin salassapitoon liittyvän mielikuvan avaamiseen. Rikosseuraamustyöntekijällä on oikeus ja velvollisuus saada tietoa nuoren ja perheen asioista, jos he ovat lastensuojelun asiakkaita. Toisaalta parempi lähestymistapa on sellainen, jossa lastensuojelun tärkeä mielipide ja näkemys halutaan ja toivotaan mukaan lausuntoon, joka tehdään asiakkaalle mahdollisimman hyvällä tavalla.

2.6.3 Yhteistyöprosessin laadullinen taso

Koska yhteistyökanavien avaaminen aloitettiin vasta lain jo astuttua voimaan, perusteelliselle alkupohdinnalle ja muutosprosessin käsittelemiselle ei ollut tarpeeksi aikaa ensimmäisten yhteistyöpalaverien aikana. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on vaikuttaa Yhdyskuntaseuraamustoimiston ja sosiaalitoimen lastensuojelun väliseen yhteistyöhön nuoren seuraamusselvityksen osalta. Laadullisen tason toteutuminen edellyttää yhteistyön jatkuvaa kehittämisprosessia. Kun lakimuutoksesta on kulunut nyt reilu vuosi, on ajankohtaista arvioida sitä miten yhteistyö on käynnistynyt ja mitä tavoitteita lähitulevaisuudelle tulisi asettaa.

3 Rangaistus rikoksen mukaan

Rikosoikeudelliset seuraamukset jaetaan suljetuissa ja avolaitoksissa suoritettaviin vankeusrangaistuksiin ja vapaudessa suoritettaviin yhdyskuntaseuraamuksiin. (Rikosseuraamuslaitos 2012e.)

Rikoksista tuomittavat yleiset rangaistukset ovat sakko, rikesakko, ehdollinen tai ehdoton vankeus, valvontarangaistus, yhdyskuntapalvelu, nuorisorangaistus sekä ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonta. Ehdottomien vankeusrangaistusten ja sakon muuntorangaistusten täytäntöönpanosta vastaavat vankilat. Vankilat huolehtivat myös tutkintavankeuden toimeenpanosta yhdessä poliisin kanssa. Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpano ja ehdonalaisesti vapautettujen valvonta ovat yhdyskuntaseuraamustoimistojen vastuulla. (Rikosseuraamuslaitos 2012f.)

3.1 Syyttämättäjättämispäätös

Syyttäjä saa jättää syytteen nostamatta, jos rikoksesta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakko ja sitä on sen haitallisuus tai siitä ilmenevä tekijän syyllisyys huomioon ottaen kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä. Jos tekijä on tehnyt rikoksen alle 18-vuotiaana, josta on odotettavissa sakkorangaistus tai enintään kuusi kuukautta vankeutta. Jos sen katsotaan johtuneen enemmän ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta kuin piittaamattomuudesta lain kieltoja ja käskyjä kohtaan, voi syyttäjä myös tehdä syyttämättä jättämispäätöksen.

Lisäksi syyttämättä jättämispäätökseen voivat johtaa seikat, joissa oikeudenkäyntiä ja rangaistusta on pidettävä kohtuuttomana tai tarkoituksettomana ottaen huomioon tekijän ja asianomistajan välille saavutettu sovinto tai tekijän toiminta rikostensa vaikutusten estämiseksi tai poistamiseksi, hänen henkilökohtaiset olonsa, rikoksesta hänelle aiheutuvat muut seuraukset tai sosiaali- tai terveydenhuollon toimet. Jos rikoksentekijän rikoksesta saamansa hyöty, esineen tai omaisuuden arvo on vähäinen siihen verrattuna mitä asian selvittäminen tai käsitteleminen aiheuttaisi kustannuksia, voidaan päätyä myös syyttämättä jättämispäätökseen. (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689, laki syyttäjän syyteoikeudesta 13.5.2011/455, 7. § ja 8. §.)

3.2 Sovittelu

Sovittelu perustuu rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annettuun lakiin (Laki sovittelusta, 1015/2005). Rikosasioiden sovittelun tarkoituksena on tarjota rikoksen osapuolille mahdollisuus toistensa kohtaamiseen ja rikoksesta aiheutuneiden vahinkojen korvaamiseen. Kohtaamisen mahdollistavat koulutetut vapaaehtoiset sovittelijat, jotka toimivat sovittelutoimiston ammatillisen ohjauksen alaisina. (Sovittelu 2012a.)

Sovittelussa uhri ja tekijä kohtaavat ja pääsevät käsittelemään rikosta ja siitä aiheutuneita seurauksia heille sopivalla tavalla. Sovittelussa ei ratkaista asian rikosoikeudellista puolta, mutta sovittelu voi vaikuttaa mahdolliseen rangaistusseuraamukseen siten, että rangaistusta lievennetään tai rikossoikeudellisista toimenpiteistä luovutaan.

Aloitteen sovittelusta voi tehdä kumpi tahansa rikoksen osapuolista, alaikäisen vanhemmat, poliisi, syyttäjä, sosiaaliviranomainen tai muu viranomainen. Jos kyseessä on väkivaltaa sisältävä rikos, joka on kohdistunut rikoksesta epäillyn puolisoon, lapseen, vanhempaan tai muuhun heihin rinnastettavaan läheiseen, aloitteen sovittelusta voi tehdä vain poliisi tai syyttäjäviranomainen. (Sovittelu 2012b.)

3.3 Sakkorangaistus tai rikesakko

Sakko tuomitaan päiväsakkoina, joiden vähimmäismäärä on yksi ja enintään 120 päiväsakkoa. Päiväsakkojen lukumäärä riippuu rikoksen törkeydestä. Päiväsakon rahamäärä puolestaan määräytyy tuomitun maksukyvyn mukaan. Maksamatta jäänyt sakkorangaistus muunnetaan erillisessä oikeudenkäynnissä vankeusrangaistukseksi. Kolmea päivä-

sakkoa vastaa yhden päivän vankeusrangaistus. Muuntorangaistus on vähintään 4 päivää ja enintään 60 päivää.

Rikesakko on euromäärältään kiinteä varallisuusrangaistus. Sitä ei voida muuntaa vankeudeksi. (Rikosseuraamuslaitos 2012g.)

3.4 Vankeusrangaistus

Vankeusrangaistus on joko määräaikainen tai elinkautinen. Määräajaksi tuomittu vankeusrangaistus on vähintään 14 päivää ja enintään 12 vuotta. Yhdellä kertaa voidaan tuomita enintään 15 vuotta vankeutta. Jos tuomio on määrätty elinkautisena, voi tuomittu vapautua siitä aikaisintaan 12 vuoden vankilassaolon jälkeen. Vastaava aika alle 21-vuotiaana tehdystä rikoksesta on 10 vuotta. Elinkautisen ehdonalaisesta vapauttamisesta päättää Helsingin hovioikeus. Elinkautisesta voi vapautua myös tasavallan presidentin armahduksella. (Rikosseuraamuslaitos 2012h.)

3.5 Ehdollinen vankeus

Enintään kahden vuoden pituinen vankeusrangaistus voidaan tuomita ehdollisena. Ehdollisen rangaistuksen lisäksi voidaan tuomitulle määrätä sakkoja tai yhdyskuntapalvelua. Ehdollisesti rangaistulle määrätään 1-3 vuoden pituinen koeaika, jos tuomittu tekee koeaikana rikoksen, voidaan rangaistus panna täytäntöön vankilassa. Alle 21-vuotiaana rikoksen tehnyt voidaan ehdollisen rangaistuksen ajaksi lisäksi tuomita koeajaksi valvontaan, mikäli se katsotaan edistävän hänen sosiaalista selviytymistään ja ehkäisevän uusia rikoksia. Nuorten valvonnan järjestämisestä vastaavat yhdyskuntaseuraamustoimistot. Yli puolet vankeusrangaistuksista tuomitaan ehdollisina. (Rikosseuraamuslaitos 2012i.)

3.6 Yhdyskuntapalvelu

Enintään 8 kuukauden ehdoton vankeusrangaistus voidaan muuntaa 20-200 tunnin mittaiseksi yhdyskuntapalveluksi, joka on valvonnan alaisena tehtävää palkatonta työtä. Yhdyskuntapalvelua voidaan määrätä myös yli vuoden mittaisen ehdollisen vankeusrangaistuksen lisärangaistuksena. Tällöin palvelun pituus on enintään 90 tuntia. (Rikosseuraamuslaitos 2012j.)

3.7 Nuorisorangaistus

Nuorisorangaistus on alle 18-vuotiaille rikoksentekeijöille tarkoitettu rangaistus. Siihen voidaan tuomita 15 - 17-vuotias nuori, jolle sakko katsotaan riittämättömäksi ja ehdoton vankeus liian ankaraksi rangaistukseksi. Nuorisorangaistuksen pituus on 4 - 12 kuukautta, ja sen toimeenpano suunnitellaan yhteistyössä nuoren ja hänen huoltajansa kanssa. Rikosseuraamuslaitos toimeenpanee nuorisorangaistuksen ja valvoo sen toteutumista. (Rikosseuraamuslaitos 2012k.)

3.8 Valvontarangaistus

Valvontarangaistus on yhdyskuntaseuraamus, joka sijoittuu ankaruudeltaan yhdyskuntapalvelun ja ehdottoman vankeuden väliin. Valvontarangaistus voidaan tuomita enintään kuuden kuukauden mittaisena, ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta. Rangaistus voidaan tuomita silloin, kun yhdyskuntapalvelun tuomitsemiselle on este. Aiemmat ehdottomat vankeusrangaistukset, valvontarangaistukset ja rikoksen laatu voivat muodostaa esteen valvontarangaistuksen tuomitsemiselle. Esimerkiksi asuinkumppaniin kohdistuneet pahoinpitelyt ovat tällaisia rikoksia. Este valvontarangaistuksen tuomitsemiselle on olemassa myös silloin, kun rikosten tekemisen jatkaminen kotoa tai asuinpaikasta käsin on helppoa. Tällaisia rikoksia ovat esimerkiksi huumausainerikokset ja tietyt tieto- ja viestintärikokset.

Valvontarangaistusta ei käytetä törkeissä väkivaltarikoksissa, koska niistä tuomittavat rangaistukset ylittävät valvontarangaistuksen enimmäismäärän, joka on kuusi kuukautta. Käytännössä uuden rangaistuksen kohderyhmänä ovat etupäässä rattijuopumukseen ja omaisuusrikoksiin syyllistyneet henkilöt. Myös sellaiset pahoinpitelyrikokset, joissa teko ei ole kohdistunut rikoksentekeijän asuinkumppaniin tai lähiomaiseen, voivat tulla kysymykseen. (Rikosseuraamuslaitos 2012 l.)

3.8.1 Valvontarangaistus käytännössä

Kun syyttäjä on päättänyt nostaa syytteen sellaisesta rikoksesta, josta voidaan tuomita valvontarangaistus, on hänen hankittava Rikosseuraamuslaitokselta selvitys valvontarangaistuksen tuomitsemisen kannalta merkityksellisistä seikoista. Näitä ovat esimerkiksi epäillyn henkilökohtaiset olosuhteet ja muut valvontarangaistuksen tuomitsemisen edellytykset.

Valvontarangaistukseen tuomittu asuu omassa kodissaan. Tämän vuoksi valvontarangaistus edellyttää tuomitun asunnon soveltuvuutta rangaistuksen täytäntöönpanoon sekä samassa asunnossa asuvien suostumusta. Tuomitulle laaditaan toimeenpanosuunnitelma, joka sisältää toimintavelvollisuuden ja päiväohjelman. Toimintavelvollisuus voi sisältää työtä, koulutusta, kuntoutusta tai muuta tuomitun toimintakykyä parantavaa toimintaa vähintään 10 ja enintään 40 tuntia viikossa.

Valvontarangaistus edellyttää tuomitulta ehdotonta päihteettömyyttä, jota valvotaan puhalluskokeilla sekä veri- ja virtsanäytteillä. Päiväohjelmassa on määritelty tarkasti, missä tuomitun tulee milloinkin olla. Hänen tulee pysytellä asunnossaan aina silloin, kun hänellä ei ole ohjelmassa hyväksytyä syytä poistua sieltä. Tuomittu saa liikkua asuntonsa ulkopuolella vain määrättyssä tarkoituksessa. (Rikosseuraamuslaitos 2012m.)

3.8.2 Valvontarangaistuksen valvonta

Rangaistuksen valvonta perustuu radiotaajuustekniikkaan. Valvontarangaistusta suorittavan nilkkaan kiinnitetään panta, joka on yhteydessä valvottavan kotiin sijoitettuun seurantalaitteeseen. Pannassa oleva lähetin lähettää signaaleita, joiden avulla seurantalaite reagoi asunnossa olemista ja päiväohjelmassa määritellyn aikataulun noudattamisesta. Seurantalaite on puhelin- tai matkapuhelinverkon kautta yhteydessä valvontakeskukseen ja kentällä toimiviin tuki- ja valvontapartioihin.

Yksittäisen valvontarangaistuksen täytäntöönpanosta vastaa tehtävään nimetty Rikosseuraamuslaitoksen virkamies. Valvojan tehtävänä on suunnitella rangaistuksen sisältö ja toimeenpano yhteistyössä valvontapartion kanssa. Tärkeää on yhteydenpito rangaistukseen tuomitun kanssa ja hänen tukemisensa. Valvottavan asuntoon ja työ- tai muulle toimintapaikalle tehdään tarkastuskäyntejä ennalta ilmoittamatta. Lisäksi partiot valvoivat päihteettömyyttä ja muiden toimeenpanosuunnitelmassa määriteltyjen velvollisuuksien noudattamista. (Rikosseuraamuslaitos 2012n.)

4 NUORISORIKOLLISUUDESTA

4.1 Nuoren rikoksentekijän ikä

Nuorella rikoksentekijällä tarkoitetaan henkilöä, joka rikoksentekohetkellä on ollut *vähintään 15-vuotias mutta ei 21 vuotta täyttänyt*. Rikosoikeudellinen vastuu alkaa 15

vuoden iässä. Tätä nuorempien rikokset jäävät rankaisematta, mutta heihin voidaan kohdistaa tarvittaessa raskaitakin viranomaistoimia. Alle 15-vuotias on velvollinen korvaamaan aiheuttamansa vahingon. (Harrikari 2010, 16 – 24; Marttunen & Salmi 2009, 205.).

Lastensuojelulaissa lapsena pidetään alle 18-vuotiaita. Lastensuojelulain mukaan sosiaaliviranomaisten tulee pääsääntöisesti olla mukana alle 18-vuotiaiden tekemien rikosten esitutkinnassa ja tuomioistuinkäsittelyssä edelleen. Alaikäisen tekemä rikos voi myös antaa aiheen ryhtyä lastensuojelulain mukaisiin toimiin, joista ensisijaisia ovat avohuollon tukitoimet ja viimesijainen huostaanotto. (Marttunen & Salmi 2009, 204.)

4.2 Nuorten tekemien rikosten määrä

Nuorten tekemien rikosten määrä vaihtelee rikoslajeittain ja ikäryhmittäin. Viimeisen kymmen vuoden selvimpiä muutoksia on 15 - 20-vuotiaiden tekemien varkauksien väheneminen. Tilastoitu vakava väkivalta on yleistynyt 18 - 20-vuotiaiden ryhmässä. Nuoret joutuvat aikuisia useammin väkivallan uhriksi. (Rikollisuustilanne 2010.)

Nuorten ikäryhmien (alle 21-vuotiaat) osuus syyllisiksi epäilystä on 2000-luvulla vaihdellut 20 prosentin ja 26 prosentin välillä, alhaisimmillaan se oli vuonna 2007. Alle 18-vuotiaiden osuus on pysytellyt 10 prosentin molemmilla puolilla. Vuonna 2009 ja 2010 alle 15-vuotiaat tekivät neljä prosenttia ja 15 - 17-vuotiaat kahdeksan prosenttia rikoslakirikoksista. (Salmi 2011, 218.) Nuoruus on ikäryhmien kokoon suhteutettuna aktiivisinta aikaa.

4.3 Nuorten rikokset ja elämäntapa

Rikokset, joissa nuorten osuus on suuri, liittyvät yleensä vapaa-ajanviettoon, alkoholiin ja ikärajoja koskeviin säännöksiin. Myös vahingonteot, luvattomat käytöt, tuhotyöt sekä varkausrikokset ovat usein nuorten tekemiä. Suunnitelmallisuutta edellyttäviin tekoihin, kuten petoksiin, kavalluksiin ja talousrikoksiin, nuoret syyllistyvät harvoin. Huumausainerikollisuuden ja rattijuopumuksien osuus on melko pieni. (Salmi 2011, 219.)

Kivivuori ja Honkatukia ottavat esille näkökulman, että tutkimustuloksista esiin tuleva 15 - 16-vuotiaiden nuorten lisääntyvä lainkuuliaisuus ilmentäisi rikoskäyttäytymisen siirtymistä uudentyypiseksi rikollisuudeksi. Nimittäin esimerkiksi internetissä tai muu-

ten tietokoneen avulla tehdyt rikokset ovat lisääntymässä ja ovat korvaamassa perinteisiä rikoksia nuorten kohdalla. Kysymys on valtaosin piilorikollisuudesta, koska tietokonerikollisuutta ei ole varsinaisesti tutkittu muutamia kyselyjä lukuun ottamatta. (Kivivuori & Honkatukia 2006, 355.)

4.4 Nuorten rikoskäyttäytymisen syitä

Monet tutkijat ovat pohtineet nuorten rikoskäyttäytymisen syitä eri tieteenalojen ja viitekehysten kautta. Nuorten rikollisuutta selittävät tekijät ovat moninaisia ja eri tekijät vaikuttavat toisiinsa. Kivivuoren ja Honkatukian (2006) mukaan rikollisuuteen vaikuttavat yksilöiden persoonalliset piirteet, varhaislapsuuden kokemukset, lähiyhteisön ominaisuudet, yhteiskunnan rakenteelliset piirteet, vallitsevat kulttuuriset käsitykset sekä tilaisuusrakenne. Köyhyyskään ei ole poistunut rikoksia aiheuttavista syistä.

Nuorten kohdalla yksilökohtaiset käyttäytymisalttiudet yhdessä persoonakohtaisten ympäristötekijöiden kanssa voivat altistaa rikolliselle käyttäytymiselle. Jos nuori on kokenut esimerkiksi itse väkivaltaa, ankaraa ja epäjohdonmukaista kasvatusta esimerkiksi vanhempien vakavamman päihteidenkäytön vuoksi, nuoren käyttäytyminen voi muuttua rikoksia suosivaan suuntaan. (mm. Kivivuori & Honkatukia 2006.) Lapsiperheiden köyhyys ja sosiaalinen huono-osaisuus voi lisätä rikollista käyttäytymistä, jos vanhempien kyky ja halu kontrolloida lapsiaan heikentyy merkittävästi. Rikollista käyttäytymistä suosivia asenteita opitaan helposti myös vertaisryhmissä ja mediasta. Jos nuorella on vaikeuksia tai esteitä kiinnittyä sellaisiin yhteiskunnallisiin instituutioihin kuten työ tai parisuhde, nuoren tilanne ajautua rikollisuusmyönteiseen toimintaan on alttiimpaa. (Kivivuori & Honkatukia 2006, 345.)

4.5 Nuorisirikollisuuden kehityssuunnat

Nuorten rikollisuuden määrällinen kehitys noin viimeisen kymmen vuoden aikana vaihtelee rikoslajeittain.

Kivivuoren ja Honkatukian (2006) mukaan omaisuuteen kohdistuva rikollisuus, kuten varkaudet, vahingonteot sekä ryöstöt, on vähentynyt viime vuosien aikana. Väkivaltarikollisuudessa oli nuorten kohdalla havaittavissa selkeä rikospiikki vuosituhanen vaihteessa. Väkivaltarikosten määrä on kääntynyt kokonaistilanteen kannalta laskuun, mutta tutkijoiden mukaan on kuitenkin huomioitavaa, että alle 15-vuotiaiden tilastoitu väki-

valta taas on lisääntynyt 2000-luvulla. Nuoret kokevat tullessa lisäksi uhkailluksi enemmän kuin ennen. Nuoriin kohdistuva kontrolli on taas viime vuosina tehostunut, mikä merkitsee tekojen lisääntyvää tilastoitumista ja tekojen tietoisuuteen tulemista enemmän kuin ennen. Ylipäätänsä nuoret suhtautuvat kielteisemmin rikosten tekemiseen kuin aiemmin ja tilastojen mukaan pidättäytyvät tekemästä rikoksia aiempaa enemmän. (Kivivuori & Honkatukia 2006, 343.)

4.6 Nuorisorikollisuuden ennalta ehkäisy ja torjunta

Nuoriin kohdistuva, aikuisten taholta tuleva yleinen sosiaalinen kontrolli ja nuorten itsekontrolli ovat Kivivuoren ja Honkatukian (2006) mukaan viimeisen 10 - 15 vuoden aikana selvästi tehostunut samalla kun rikosoikeudellisen järjestelmän ankaruus nuorten kohdalla on joko pysynyt vakaana tai hieman laskenut.

Rikosoikeusjärjestelmän ja sosiaalisektorin voidaan sanoa lähentyneen toisiaan. Kun aiemmin lastensuojelu ja rikosoikeus toimivat toisistaan erillisinä järjestelminä, nykyään painotetaan viranomaisyhteistyötä ja moniammatillista nuorten ongelmiin puuttumista. Tämä näkyy selvästi nuoria koskevissa lakimuutoksissa, mutta myös yhdyskuntaseuraamuksissa kuten nuorisorangaistuksessa ja ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonnassa. Edellä mainittuihin rikosseuraamuksiin sisältyy vahvasti sosiaalityön elementtejä. Rikosseuraamuslaitoksessa tarjotaan nuorille rikoksentekeijöille tutkitusti tehokkaita ohjelmia ja työskentelyyn kuuluu tiukasti palveluohjaus eri viranomaispalvelujen käyttämiseen. Lisäksi jo pitkään on käytetty sovittelua nuorten rikoksiin puuttumisen välineenä, joka on suurelta osin kuntien sosiaalitoimen sovittelutoimistojen järjestämää vapaaehtoistoimintaa. (mm. Kivivuori & Honkatukia 2006.)

Nuorten rikollisuuden torjunnassa on todettu, että varhainen puuttuminen, jossa vaikutetaan lapsen varhaisiin oloihin, vähentävät rikoksiin syyllistymistä. Käytännössä on todettu, että kognitiivis-behavioriaaliset ohjelmat, joita on Rikosseuraamuslaitoksellakin nykyisellään moninaisesti käytössä, muuttavat ajattelutapoja sekä moraalista päättelyä siten että oppimiseen liittyy tiivis palaute. Näillä ohjelmilla on todettu eniten olevan vaikutusta jos työskentely tapahtuu pienryhmissä ja kun käyttäytymistä harjoitellaan konkreettisesti. On todettu, että nuoren ongelmanratkaisutaitoihin voidaan vaikuttaa tiedostavan harjoittelun kautta merkittävästikin. Lisäksi kouluyhteisöissä käytettävillä toimintamuodoilla on aina vaikutusta. Kivivuoren & Honkatukian mukaan eri rikosten-torjuntaohjelmista tulisi saada kokeelliseen asetelmaan nojaavaa vaikuttavuustietoa, jo-

hon liittyisi myös pitempiaikainen vaikuttavuusarviointi. (Kivivuori & Honkatukia 2006, 349.)

5 NUORIA RIKOKSENTEKIJÖITÄ KOSKEVA SEURAAMUSSELVITYS

5.1 Nuoren seuraamusselvitys

Nuoren seuraamusselvityksellä tarkoitetaan selvitystä, joka sisältää nuoren sosiaalista tilannetta koskevat olennaiset tiedot. Näiden tietojen nojalla arvioidaan syytteen asettamisen sekä seuraamusmuodon valinnan vaikutuksia nuoren elämässä. Tässä yhteydessä arvioidaan myös rikosten teon jatkamisen riskiä. Seuraamusvalinnalla pyritään vaikuttamaan rikoksesta epäillyn sosiaalisen selviytymisen edistämiseen ja uusiin rikoksiin syyllistymisen ehkäisemiseen. (Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä 24.6.2010/633.)

Nuoren seuraamusselvitys tehdään syyttäjän pyynnöstä ja yhteistyössä sosiaaliviranomaisen kanssa 30 vuorokauden kuluessa, kun sitä on pyydetty. Syyttäjä pyytää lausuntoa 14 vuorokauden kuluessa siitä kun on saanut tiedon nuoren rikoksesta. Rikosseuraamuslaitoksen tulee hankkia nuoren sosiaalista tilannetta koskevat tiedot paitsi sosiaaliviranomaisilta myös muilta viranomaisilta sekä yksityisiltä yhteisöiltä ja henkilöiltä. Nämä tiedot ovat Rikosseuraamuslaitoksen saatavissa salassapitosäännösten estämättä. (Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä 24.6.2010/633, 4. § ja 5. §.)

Seuraamusselvitystä laatiessaan Rikosseuraamuslaitoksella tulee olla pääsääntöisesti käytössään sosiaaliviranomaisen tiedot nuoren rikoksesta epäillyn sosiaalisesta tilanteesta ja elinolosuhteista, erityisesti päihteiden käytöstä ja päihdekuntoutuksesta sekä mielenterveydestä että mielenterveyspalveluiden käytöstä. Olennaisesti sosiaalisen tilanteen selvittämiseen liittyy myös nuoren ohjaaminen tarvitsemiensa sosiaali- ym. palvelujen käyttäjäksi. Nuorelle suunnitellut ja järjestettävät tukitoimet sekä sosiaali-, terveyden- ja päihdehuollon palvelut ovat seuraamusselvityksen laadittaessa tärkeä seikka. (Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä 24.6.2010/633, 5. §.)

Ehdollisesti rangaistujen nuorten yhdyskuntaseuraamustoimiston prosessikuvauksessa (2012) selvitetään, että olennaista seuraamusselvityksessä on arvio siitä, miten seuraamuksen avulla voidaan edistää nuoren rikoksesta epäillyn sosiaalista selviytymistä ja

estää häntä syyllistymästä uusiin rikoksiin. Tässä yhteydessä arvioidaan nuoren uusiin rikoksiin syyllistymisen riskiä.

Koska seuraamusselvitys tulee tehdä vain sakkoa ankarammin rangaistavista teoista, Rikosseuraamuslaitoksen arvioinnin kohteina ovat ehdollinen vankeusrangaistus oheis-seuraamuksineen, nuorisorangaistus sekä ehdoton vankeusrangaistus tai sen sijasta tuomittava yhdyskuntapalvelu. (Ehdollisesti rangaistujen nuorten prosessikuvaus 2012a.)

Seuraamusharkinnan lähtökohtana tulisi olla syyttäjän pyyntö eli mitä seuraamusta syyttäjä nuorelle vaatii. Käytännössä usein vieläkin seuraamusselvityspyyntö saapuu ennen kuin syyteharkintaa on vielä tehty. Rikosseuraamuslaitoksen tuleekin tarvittaessa kiinnittää huomiota lausunnossaan seikkoihin, joiden perusteella epäilty on perustellusti tuomittava sakkorangaistukseen tai jättää syyttämättä ja rangaistukseen tuomitsematta. Yhdyskuntaseuraamustoimistoissa, joissa lausunnot tehdään itse, seuraamusselvitys-haastattelu ja lausunnon laatiminen aloittaa prosessin, joka jatkuu mahdollisen ehdolliseen vankeusrangaistukseen liitetyn valvonnan toimeenpanon myötä.

5.2 Nuoren seuraamusselvitys käräjäoikeudessa

Kun nuoren rikosta koskeva asia tulee vireille tuomioistuimessa, sen on tarvittaessa varmistettava, että seuraamusselvitys on käytettävissä tuomioistuinkäsittelyssä (Laki nuoren tilanteen selvittämisestä 2011, 8. §). Tuomioistuimen on varattava seuraamusselvityksen laatineelle Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehelle tai hänen apunaan toimivalle henkilölle tilaisuus toimia tuomioistuimessa kuultavana nuoren rikosasian käsittelyssä.

Siltä osin, kun on kyse 15 - 17-vuotiaasta nuoresta, paikalla saattaa olla sekä kunnan lastensuojeluviranomainen sekä Rikosseuraamuslaitoksen edustaja. Käytännössä rikosseuraamustyöntekijä voi vain satunnaisesti osallistua oikeudenkäynteihin rajallisten työresurssien vuoksi. Tavoitteena kuitenkin on, että jos nuorelle on lausunnossa esitetty valvontaa mahdollisen ehdollisen rangaistuksen oheen, lausunnonlaatijan tulisi olla läsnä oikeudenkäynnissä. Kun valvontaan määrätty nuori tavataan oikeuskäsittelyssä, voidaan lausuntovaiheessa aloitettua valvontaan motivointia ja sitouttamista jatkaa sekä sopia jo tuolloin ensimmäinen valvontatapaaminen.

5.3 Nuoren seuraamusselvitykset arviointikeskuksissa

Vuoden 2010 alusta sisäisessä Rikosseuraamusalan organisaatiouudistuksessa pääosin kaikki Rikosseuraamuslaitoksissa tehtävät lausunnot sekä vankilassa olevien vankien arviointi sekä lausunnot siirrettiin tehtäviksi uusissa alueellisissa arviointikeskuksissa. Muutoksen arvioitiin säästävän resursseja merkittävästi. Muutosta perusteltiin myös asiakkaiden tasa-arvolla. Kasvoton etäällä olevan arvioijan katsottiin paremmin kykenevän tekemään tasa-arvoisia ja yhtäpitäviä lausuntoja asiakasta näkemättä pelkkien asiakirjatietojen perusteella. Arviointikeskuksessa työskentelee työntekijöitä, jotka keskittyvät tekemään pelkästään arviointityötä. (Rikosseuraamuslaitos 2012o.)

Kullakin rikosseuraamusalueella toimii vankiloita, yhdyskuntaseuraamustoimistoja ja arviointikeskus. Se vastaa vankilaan tulevien arvioinnista ja sijoittamisesta sekä yhdyskuntaseuraamuksia koskevista selvityksistä ja lausunnoista. Näitä ovat yhdyskuntapalvelun soveltuvuusselvitys, nuorisorangaistuksen toimeenpanosuunnitelma sekä nuoren seuraamusselvitys (alle 18-vuotiaiden henkilötutkinnot teki 30.9.2010 saakka sosiaaliviranomainen). Kouvolan yhdyskuntaseuraamustoimiston Kuopion alaisen arviointikeskuksen toimipiste sijaitsee Mikkelissä.

Arviointikeskukset aloittivat yhdyskuntaseuraamuksia koskevien selvitysten osalta työnsä 1.5.2010 lukien. Siitä alkaen yhdyskuntaseuraamuksia koskevat selvityspyynnöt tuli osoittaa sille arviointikeskukselle, jonka toimialueella sijaitsevassa kunnassa rikoksesta epäilty osoitetiedon perusteella asuu.

Selvityspyynnöt pyydettiin toimittamaan ensisijaisesti arviointikeskusten sähköpostiosoitteisiin. Samalla pyydettiin jättämään selvityksen tekemiseen vähintään 30 päivän työaika. (Rikosseuraamuslaitos 2012p.)

Valtakunnallisesti on joitakin paikallisia toimistoja jäljellä, joissa laaditaan lausuntoja yhdyskuntaseuraamustoimistossa. Kouvolan Yhdyskuntaseuraamustoimisto kuuluu näihin toimistoihin, joissa vielä tavataan asiakas, joka asuu Kymenlaakson alueella. On käyty keskustelua, että jos jäljellä olevien toimistojen resurssit eivät riitä lausuntotyöhön, näistäkin toimistoista siirrettäisiin lausunnot alueelliseen arviointikeskukseen.

Kouvolan Yhdyskuntaseuraamustoimiston kohdalla nuorten seuraamusselvityksen osalta tilannetta seurataan, kykeneekö toimisto suoriutumaan yhä enenevästään lausuntomää-

rästä lakimuutoksen aiheuttaman muutoksen myötä. Voi olla mahdollista, että Kouvolan Yhdyskuntaseuraamustoimiston alaisten kuntien (Kouvola, Hamina, Kotka, Miehikkälä, Pyhtää, Iitti, Lappeenrannan toimipisteen alaiset kunnat) asiakkaiden kaikki lausunnot laadittaisiin jossain vaiheessa Mikkelissä.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

6.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyöni tutkimustehtävänä oli tutkia yhdyskuntaseuraamustoimiston ja sosiaali-toimien välistä yhteistyötä. Tutkimus kohdentui selvittämään nuorien rikoksentehtävien rikokseen syyllistymisen alkuvaiheessa tapahtuvaa yhteistyötä. Vuoden 2011 voimaan tullut lakiuudistus muutti aiemmin tehdyt henkilötutkinnat nuoren seuraamusselvityslausunnoiksi. Muutoksen myötä nuoren seuraamusselvitysprosessi lähtee liikkeelle aina yhdyskuntaseuraamustoimistosta, mutta lakimuutos edellyttää, että seuraamusselvitysprosessissa ovat tiiviisti mukana myös sosiaalitoimen edustajat.

Tutkimuskysymykset olivat:

1. Millainen on Rikosseuraamuslaitoksen ja sosiaalitoimen yhteistyön kehitys ja tämän hetkinen kehittämisen tarve nuorten rikosasioissa?
2. Miten lainsäädäntömuutos on vaikuttanut yhteistyöhön?

Tutkimusasetelmaa määritellesämme arvioin, mikä tutkimusmenetelmä sopii parhaiten tutkimukseeni. Tutkimusmenetelmää valitessa mietin, millainen menetelmä palvelee parhaiten tutkimustehtävää. Koska halusin tuoda esille tutkimusaiheen haastateltavien henkilöiden omia kokemuksia ja näkemyksiä, päädyin kvalitatiiviseen tutkimukseen ja teemahaastatteluun. Teemoittelu on suositeltava analysointitapa, kun tavoitteena on käytännöllisen ongelman ratkaiseminen, kuten tässä tutkimuksessa yhteistyön nykytilan ja kehittämisehdotusten selvittäminen.

6.2 Teemahaastattelu

Haastattelijana minulla itselläni on kahdeksan vuoden työkokemus rikosseuraamusalalta, ja sen vaikutus näkynee haastattelujen toteutuksessa, tulosten käsittelyssä sekä joh-

topäätösten tuottamisessa. Teemojen sisällä käsitelin yhdyskuntaseuraamustoimiston ja sosiaalitoimen yhteistyön toimivuutta eri aikoina. Pohdin myös lakimuutoksen tarpeellisuutta. Tärkeäksi asiakokonaisuudeksi muodostui yhteistyön kehittämisen tulevaisuuden suunta ja kehittämisehdotukset. (Liite 1: teemahaastattelurunko). Aineistoa käsitellessä haastatteluista nousi esille kaksi uutta sisältöluokkaa, jotka haluan tuoda tässä tutkimuksessa myös esille. Rikosseuraamuslaitos on kehittänyt toimintaansa siten, että suurin osa kaikista lausunnoista tehdään arviointikeskuksissa. Lisäksi alaikäisten nuorten seuraamusselvitysprosessi siirtyi sosiaalitoimelta yhdyskuntaseuraamustoimistoon, joka nostatti haastatteluissa oman aihealueensa.

Aloitin työskentelyn keväällä 2011 hakemalla tutkimusluvut Rikosseuraamuslaitokselta sekä Kouvolan, Kotkan ja Haminan sosiaalitoimien organisaatioista. Toteutin opinnäytetyöni haastatteleamalla yhdyskuntaseuraamustoimiston viisi työntekijää sekä viisi sosiaalitoimen edustajaa. Nauhoitin haastattelut ja niiden kesto vaihteli tunnista kahteen tuntiin. Haastattelin yhdyskuntaseuraamustoimiston rikosseuraamustyöntekijät Kouvolan Yhdyskuntaseuraamustoimistolla. Sosiaalitoimen edustajat osallistuivat haastatteluun omilla toimipaikoissaan Kouvolassa, Kotkassa ja Haminassa.

6.3 Aineistoanalyysi

Aloitin aineiston käsittelyn purkamalla jokaisen haastattelun sanasta sanaan kirjalliseen muotoon. Purettua tekstiä muodostui haastateltavaa kohden viidestä sivusta viiteentoista A4 sivuun. Jatkoin käsittelyä poimimalla teemoihin liittyvät kommentit samaan kokonaisuuteen. Teemoittelussa aineistosta nostetaan esiin tutkimusongelmaan vastaavia teemoja ja vertaillaan sitä kuinka usein tai missä yhteyksissä eri teemat nousevat esiin (Eskola & Suoranta 2001, 161 - 174). Tutkimukseni aineistona olivat haastattelut, joten tutkimusaineiston analyysissä oli perusteltua käyttää aineistolähtöistä lähestymistapaa.

Ensin erottelin litteroidusta haastatteluaineistosta tutkimuskysymysten kannalta oleellisen aineiston. Erotellun aineiston jaottelin kahden eri tutkimuskysymyksen alle. Ensimmäisen jaottelun jälkeen etsin aineistosta usein esiin nousseita teemoja. Esiin nousseille teemoille etsin yhdistäviä yläteemoja. (ks. Creswell 2003, 132.) Seuraavana jaottelin esiin tulleet asiat yläteemojen alla. Esittelin kuitenkin tutkimustulokset kahden ennalta valitun tutkimuskysymyksen alla.

Aineistoa läpikäydessä materiaalista nousi esille kaksi uutta alaluokkaa. Haastateltavia mietitytti teemojen lisäksi *arviointikeskuksen mukaantulo prosessiin* sekä *alaikäisiin kohdistunut muutos rikoksen tekemiseen liittyvän seuraamusikäytännön osalta*. Alaikäisten rikosentekijöiden siirtyminen lastensuojelusta Rikosseuraamuslaitoksen alaisuuteen oli kuitenkin kaikista eniten pohdiskelua ja huolta haastateltaville tuova aihe, varsinkin sosiaalitoimen lastensuojelun puolella. Siksi halusin tuoda tämän aihealueen tuotoksen myös voimakkaasti esille tutkimustulososuudessa. Arviointikeskusten vaihikainen mukaantulo rikosseuraamuslaitoksen organisaatiomuutoksen myötä lausuntoprosessiin saa aikaan mielenkiintoisen ja haastavan lisätekijän. Käytännön haasteeksi on jo valtakunnallisesti noussut lausuntojen eriyttäminen arviointikeskuksiin. Uudistukset ja muutokset ovat saaneet sosiaaliviranomaiset täysin uuteen tilanteeseen. Aiemmin laadittu henkilötutkinta onkin tänään nimeltään nuoren seuraamusselvitys, joka mahdollisesti laaditaan entistä kauempana nuoren kotikunnasta Rikosseuraamuslaitoksen arviointikeskuksessa. Tämä asettaa erityisen haasteen suunnitellun viranomaisyhteistyön onnistumiselle.

Tutkimustulososiossa halusin erikseen omassa luvussa käsitellä ja pohtia yhdyskuntaseuraamustoimiston ja sosiaalitoimen *yhteistyön konkreettisia kehittämisen mahdollisuuksia*, koska asia on tällä hetkellä erittäin ajankohtainen ja vaatii perusteellista prosessointia. Konkreettisen yhteistyön kehittämiseen kohdistuu haastavia ja vaativia paineita. Tarvittavan yhteistyön toteuttaminen vaatii oikeaa asennetta, avointa mieltä ja todellisia arkipäivän resursseja, joihin kohdistuu nykyisessä yhteiskunnallisessa säästöä tavoittelevassa politiikassa vakavia vähentämistoimenpiteitä.

Tämän opinnäytetyön tutkimuskysymykset olivat: 1. Millainen on Rikosseuraamuslaitoksen ja sosiaalitoimen yhteistyön kehitys ja tämän hetkinen kehittämisen tarve nuorten rikosasioissa? 2. Miten lainsäädäntömuutos on vaikuttanut yhteistyöhön? Näihin tutkimuskysymyksiin olen pyrkinyt vastaamaan tuottamalla aineiston pohjalta *kaksi yhteistyön synteesimallia*. Ennen niitä olen esittänyt asian selkeyttämiseksi myös aiemman ennen vuotta 2011 voimassa olleen yhteistyömallin.

6.4 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuudella tarkoitetaan muun muassa sitä, että satunnaiset ja epäolennaiset tekijät eivät vaikuta tutkimusprosessiin, aineistoon eikä tulkintoihin. (mm. Hirsjärvi ym.2008.) Tässä tutkimuksessa aineisto on varsin uskottavaa, koska kaikki

tutkimukseen osallistuneet haastatellut henkilöt ovat työskennelleet vuorovaikutuksessa sekä työtehtävissä yhdyskuntaseuraamustoimistossa ja sosiaalitoimen alaisuudessa yhteistyössä toistensa kanssa useiden vuosien ajan. Myös tutkimuksen tekijä on työskennellyt samassa vuorovaikutusympäristössä noin yhdeksän vuoden ajan. Oma subjektiivisuuteni yhteistyöhön kuuluvana henkilönä ja aiheen käsittelijänä vaikuttaa varmasti tämän tutkimuksen tulosten käsittelyyn ja yhteistyömallien tuottamiseen. Yhteistyömallit ovat suuntaa antavia eikä niitä ole tuotettu yhdessä yhteistyösapuolien kanssa. Olen tutkijan roolissa pyrkinyt tekemään tulkintoja ja kokoamaan tietoa haastateltavien ajatuksista ja yhteistyön toiveista. Tuotoksena syntyneet yhteistyömallit ovat ikään kuin lähtökohta mahdollisen yhteistyön mielekkäälle kehittämiselle ja jatkamiselle.

Tutkimustulokset eivät ole mielestäni yleistettäviä, koska tutkimusjoukkoon kuuluivat vain yhden yhdyskuntaseuraamustoimiston viisi rikosseuraamustyöntekijää ja kolmen kunnan sosiaalitoimien viisi työntekijää. Tutkimuksen kohde oli paikallisen yhteistyön selvittämistä nuoren seuraamusselvityksen yhteydessä. Valtakunnallisesti tilanteet ja kokemukset tämän lakimuutoksen yhteydessä voivat olla erilaisia. Tämän tutkimuksen tekijänä minua tosin kiinnostaa erittäin paljon tällä hetkellä, miten lakimuutos on koettu muualla. Siitä ei ole vielä asian tuoreuden takia tietoa kovinkaan paljon saatavissa. Työn tekijän innokkuus ja sydämen palo voivat haitata johdonmukaista käsittelyä. Olen pyrkinyt liittämään aineistoa esitellessä tulososioon mahdollisimman paljon suoria lainauksia haastatteluaineistosta, joka toivottavasti todentaa tulosten oikeellisuutta.

7 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä alaluvussa tuon esille tutkimustuloksia, joilla pyrin vastaamaan tutkimuskysymyksiin. Olen jakanut aineiston kahden tutkimuskysymyksen alle sekä kahden seuraavan otsikon alta löytyvät tutkimuksen haastatteluaineistosta kaksi muuta esille nousutta sisältöluokkaa.

7.1 Rikosseuraamuslaitoksen ja sosiaalitoimen yhteistyön kehitys ja tämän hetkinen kehittämisen tarve nuorten rikosasioissa

Yhteistyön arvioitiin olleen ennen lakimuutosta joko erittäin hyvää tai toisaalta hyvin vähäistä. Vastauksiin vaikuttivat paljolti se, minkä kunnan työntekijä tai kuka yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijä vastasi kysymykseen.

Kotkan sosiaalitoimen suuntaan sekä Kotkasta käsin yhdyskuntaseuraamustoimiston suuntaan yhteistyön todettiin olleen hyvin avointa ja mutkatonta. Vastauksien mukaan sosiaalitoimi ja yhdyskuntaseuraamustoimisto tekivät yhdessä selkeitä suunnitelmia ja asiakkuuksien alusta asti toimittiin verkostossa vankilasta vapautuneiden asiakkaiden kanssa. Koettiin, että työntekijät sosiaalitoimessa ja yhdyskuntaseuraamustoimistossa tunsivat toisensa ja he olivat yhdessä nähneet yhteistyön voiman. Yhteistyö nähtiin tarpeellisena asiakkaan, yhteiskunnan sekä koko viranomaisverkoston kannalta. Yhteistyön säilyminen koki haastattelujen mukaan erityisen haasteen Kotkan yhdyskuntaseuraamustoimiston siirryttyä Kouvolaan vuoden 2010 alusta.

Nuorten asiakkaiden kanssa tehtiin yhteistyötä vähän, koska Nuorisoryhmä Kotkassa hoiti oman työnsä niin hyvin. Nuorisoryhmän oli mukana alaikäisten rikostentekijöiden prosessissa alusta saakka. Se vähensi merkittävästi ehdollisten vankeusrangaistusten yhteyteen liitettyjä valvontoja, koska nuorisoryhmällä oli jo käräjäoikeudessa esittää olemassa olevat vahvat tukitoimet nuoren ja hänen perheensä tukemiseksi. Rikosseuraamuslaitoksen edustaja arvioi yhteistyötä:

”Kotkassa nähty eri toimijoiden vahvuudet, ja se että joukossa on voimaa, ei ole ollut kilpailuasetelmaa, eikä sosiviranomaisia tarvitse lähestyä niin kuin vallankahvassa olevia nöyristellen. Moni ollut Kotkan toimiston aikana risessä lyhyen pätkän töissäkin ja tietävät mistä on kysymys meidän puolella.” rise/haastattelu/11

Kouvolassa taas oli koettu yhteistyön sosiaalitoimen ja yhdyskuntaseuraamustoimiston välillä olleen vähäistä. Verkstopalavereja oli ollut harvakseltaan sekä puhelin- ja sähköpostiviestintää ajoittain:

”Se ikaikainen murhe, ettei tavoita. Aikataulut eivät sovi yhteen, tavoitettavuus huonoa, joutunut pommittamaan moneen kertaan. Sähköpostilla tavoittanut paremmin. Soittopyynnöt turhia. Jos tunki ja tiesi jonkun tietyn ihmisen, niin hoitui monet asiat.” rise/haastattelu/11

Haminassa koettiin henkilötutkintojen olleen tärkeä työalue nuoren ja hänen perheensä tukemisessa. Yhteistyötä yhdyskuntaseuraamustoimiston kanssa tehtiin henkilötutkintavaiheessa sekä ehdollisten vankeusrangaistuksiin liitettyjen valvontojen ohessa alaikäisten nuorten kohdalla. Uuden tilanteen kohdalla on noussut epävarmuutta. On yhteistyöpalaverissa tässä vaiheessa sovittu, että Rikosseuraamuslaitos lähettää nuoren

seuraamusselvityslausunnon (nss) jälkikäteen sosiaalitoimelle. Sosiaalitoimen edustaja kommentoi asiaa:

”Ihmettelen kun tehdyt nss:t tulee mulle, mitä mä niillä teen, jos ei ole asiakkuutta meillä?” sos.toimi/haastattelu/11

Kaikki sosiaalitoimen haastatellut edustajat olivat kuitenkin sitä mieltä, että yhteistyön ei kuitenkaan missään tapauksessa pitäisi loppua lausuntoon, jos nuoren ja huoltajien tilanne sitä vaatii.

Tämänhetkisen kehittämisen tarpeina nähtiin tiedon saaminen molempien osapuolien asiantuntijuuksien toimintasisällöistä. Kun asiantuntijatahot ottavat kantaa siihen, esitetäänkö lausunnossa ehdolliseen rangaistukseen liitettävää valvontaa, myös sosiaalitoimen edustajan on hyvä olla perillä siitä, mitä valvonta pitää sisällään. Myös rikosseuraamustyöntekijöiden on hyvä tietää, mitä sosiaalitoimessa tällä hetkellä tehdään lastensuojelussa nuorten ja heidän perheidensä kanssa. Rikosseuraamuslaitoksen edustaja ajatteli seuraavasti:

”Prosessi pitää avata, pitää oikeasti tietää, mitä me tehdään valvontatyössä. Meilläkin kaivataan tietoa, mitä tämän päivän sosiaalityö on. Mitä se ihan konkreettisesti on .Mitä heillä on tarjota.” ri-se/haastattelu/11

”Valvonnan sisältö pitäisi avata sosiaalitoimeen ja muihinkin. Mitä valvonta tarjoaa, mitä sen sisällä on, mitä se on se valvonta? Miten sosiaalitoimi voi ottaa yhteistyössä kantaa sellaiseen, josta ne ei tiedä mitä se on?” ri-se/haastattelu/11

Useassa haastattelussa nousi esille näkemys, että lausuntoja tekevien henkilöiden tulisi säännöllisin väliajoin olla yhteydessä sosiaalitoimen edustajien kanssa:

”Surutyötä pitää tehdä sostoimen kanssa... tulee käydä ja että keskustelu jatkuu heidän kanssaan (kun alaikäiset heiltä pois).” ri-se/haastattelu/11

”Kun sospuolella on viikkopalavereja, voisi rikosseuraamusesimies tai lausunnonlaatija olla paikalla?” ri-se/haastattelu/11

Nuoren seuraamusselvityksen prosessin avaamisen jatkaminen koettiin tärkeänä. Eräänlainen työnjaonkin selvittäminen nähtiin tärkeäksi. Mitä eri asiantuntijatahoilla on tarjota nuoren ja huoltajien tueksi? Rikosseuraamuslaitoksen kolme edustajaa kokivat, että asiantuntijuudet tulisi yhdistää:

”Eri asioissa asiantuntemus ei ole este, jos prosessit on auki.” rise/haastattelu/11

”Kun mietitään tarvittavia tukitoimia lapsen ja vanhempien kanssa, sitä enemmän tarvitaan sosiaalityöntekijää tai perhetyöntekijää, joka on sen porukan kanssa tekemisissä tai tukihenkilö.” rise/haastattelu/11

”Jos rikosseuraamustyöntekijä pistettäisiin tekemään lastensuojelutyötä, ei olisi välineitä ehkä siihen. Jokainen voi tehdä siltä pohjalta mikä on, kun tietää lait, asetukset ja ohjeet, niin kaikki olisi sitä samaa, eikä olisi Riseä. Tulisi laajalla alalla töitä. Luotan vahvasti meidän asiantuntemukseen nimenomaan rikosasioissa, sen takiahan sitä ollaan olemassa.” rise/haastattelu/11

Kaikki haastateltavat asennoituvat uuteen yhteistyötilanteeseen haasteista huolimatta myönteisesti:

”En näe että yhteistyössä tarvitsee mitään aitaa ylittää. Yhdistetään voimat samaan pussiin. Näkökulma on se miten me yhdessä voimme tukea ja auttaa.” sos.toimi/haastattelu/11

”Vaikutukset näkyvät varmaan myöhemmin, aikataulun nopeutuminen aiheuttanut ongelmia, mutta sekin alkaa korjaantua. Paljon tulevaisuudessa hyötyä. Yhteistyö kaikkien yhteistyökumppaneiden... siitä tulee olemaan hyötyä.” rise/haastattelu/11

”Kun päästään avaamaan prosessit kaikkien kanssa, kaikki tapahtuu lapsen ja nuoren hyväksi. Laki selkeytti nss-työtä aika lailla. Rise pysyi aikataulussa aikatauluissa ja lomakkeisto paljon parempi kuin henkilötutkinnan aikaan. Vanhempien kanssa tehty työ kiinnittää nuorta ja vanhempia. Tähän asti henkkarihaastattelussa haastateltu nuori, ilman oleellista tietoa saamatta.” rise/haastattelu/11

Puolet haastateltavista toivat esille näkemyksen, että jos olisi aikaa ja resursseja, hyvä toimintatapa olisi, että sekä rikosseuraamustyöntekijä että sosiaalitoimen edustaja molemmat tapaisivat nuoren ja huoltajat ja jopa yhdessä:

”Tunnetasolla on herättänyt hirvittävän paljon asiaa, sieltä nousee kaikesta laista, onko meidän lausuntotyössä tilaa yhteistyölle? Kun rikosseuraamustyöntekijä tekee havaintoja niistä vanhemmista ja nuoresta, mihin se ohjaa ne nuoret, mihin vanhemmat? Yhdyskuntaseuraamustoimiston työhuone on organisaation puolesta käytettävissä yhden tunnin ja tunnissa tulee kerätä ne tiedot ja haastatella vanhemmat ja nuori erikseen. Jos työntekijä tekee perusteellisen lausunnon, tulee olla aikamoinen velho, että teet sen kaikki. jotta lain henki toteutuisi, se vaatii erityisen menetelmän, jota voi oikeesti lähteä viemään eteenpäin. Jos tarjoisi sellaisen mahdollisuuden, että lausunnot tehtäisiin aina niin, että paikalla olisi rikosseuraamustyöntekijä ja lastensuojelun työntekijä. Aika ei nykyresursseilla riitä.” rise/haastattelut/11

”Sostoisissa pitäisi olla nuorten asioihin keskittynyt työntekijä, että siihen olisi mahdollisuus. Pilotointi, määräraha, projekti, jollain tavalla tulisi jaettava se kokonainen paketti, jotta kokonaisuus olisi hallussa ja hallinnassa.” sos.toimi/haastattelut/11

Kaikille haastateltaville yhteinen huolenaihe vaikutti olevan resurssien puute. Sekä sosiaalitoimi että Rikosseuraamuslaitoksen Yhdyskuntaseuraamustoimisto toimivat tällä hetkellä molemmat monella tapaa ääri rajoilla. Työtä on paljon ja resursseja heikennetään säästösyistä molemmilla tahoilla. Haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että aikaa tulee löytää yhteistyöpalaveriinkin, joissa voidaan kaikesta huolimatta jatkaa tämän tärkeän yhteistyöalueen kehittämistä konkreettisesti. Rikosseuraamuslaitoksen edustaja esitti:

”Pitäisi olla sisälle rakennettu sellainen ammatillinen ryhmä, lastensuojelun, rikosseuraamust, työparina, jonka käytettävissä tarvittaessa psykologipalvelu, koska nuoren vanhemmat tarvitsevat tukea.” rise/haastattelut/11

7.2 Lainsäädäntömuutoksen vaikutukset yhteistyöhön

Puolet haastatelluista koki lakimuutoksen tuovan positiivisia asioita mukanaan. Nähtiin että rikosasiat tuleekin käsitellä yhdyskuntaseuraamustoimistossa, koska siellä on *rikosasioihin liittyvä asiantuntemus*:

”Riseentulo kynnyksen ei tarvitse olla korkea meille tulla. Meillä rikosentekijöihin nähden erilainen ammattitaito palvella asiakasta kuin sosiaalitoimessa, väheksymättä heitä, mutta rikoksen tekemiseen liittyvät ohjelmat, materiaalit, sitä suuremmalla syyllä. Prosessi alkaa lausuntotyöstä, vaikka olisi alaikäisestä kysymys. Lausunnot ovat asiantuntijalausuntoja, henkilötutkinnatkin olivat. Rikokseen syyllistyneiden kanssa työskentely on meidän toimialaa.” rise/haastattelu/11

Nähtiin myös niin, että jos nuori tulee valvontaan, prosessi lähtee aivan oikeasta suunnasta liikkeelle. Valvontaprosessi lähtee liikkeelle lausunnosta. Kun lausunnonlaatija on mukana oikeudessa, hän voi vahvistaa yhteistyötä nuoren kanssa. Tuolloin yksi ja sama henkilö on jo lausuntoprosessista lähtien nuoren tilanteessa mukana, eikä valvontaan tulevien prosessi pirstoudu missään vaiheessa eikä tilanteeseen tule henkilömuutoksia. Sama tuttu ja ehkä turvalliseksi muodostunut henkilö jatkaa työskentelyä nuoren kanssa:

”Jos ykp-puolelle tulee toimeenpanoon asiakas, jolle ei ole tehty lausuntoa... parempi on että työntekijä on haastatellut asiakkaan jo aiemmin ja tehnyt lausunnon. Nuorten valvontaan tulevien kohdalla sama? On perusta jo valmiina mistä lähdetään liikkeelle.” rise/haastattelu/11

Tätä perusteltiin myös näkemyksellä, että nuorella tulee olla yksi lähityöntekijä, joka on kokonaisuudesta vastuussa nuoren lähikontaktista käsin. Moniammatillinen työskentely tuo mukanaan vain niitä tarvittavia elementtejä, joita nuori ja lähityöntekijä tilanteessa tarvitsee yhteisen hyvän tavoitteen toteutumiseksi.

Kuormitettujen sosiaalitoimien lastensuojelun kaksi työntekijää kokivat saavansa työhönsä helpotusta, kun kakkua on jakamassa muitakin asiantuntijoita. Lisäksi molemmat tahot toivat esille, että Rikosseuraamuslaitoksella on asiantuntijuuden lisäksi käytössään nuorelle räätälöityjä toimintaohjelmia käytössään, jotka takaavat rikosasioissa ja rikosanteisiin sopivat parhaat mahdolliset työkalut:

”En osannut kaivata muutosta. Koen että henkkarit istuivat hyvin tähän työhön. Toisaalta proosallinen ajatus, jippii vähemmän työtä...”
sos.tt/haastattelu/11

Kaikkien kuntien sosiaalitoimien edustajat kokivat toisaalta muutoksen myös kielteisenä. Koettiin, että jo toimiva prosessi pirstoutui ja oleellinen puuttumis- ja vaikuttamis-kohta siirtyi pois lastensuojelun toimijoiden käsistä:

”...on haettu sitä, että käsittely tapahtuu nopeasti, mikä sinänsä tärkeätä toimia nopeesti. Vanha kansa kuitenkin sanoo, että hötkyillen ei hyvä tule.” rise/haastattelu/11

Varsinkin Kotkassa koettiin, että alaikäisten rikosentekijöiden tilanteeseen vaikuttaminen ja tuen tarjoamisen väline vietiin heiltä pois. Haminassa ja Kouvolassa nuorten

rikostentekijöiden henkilötutkinta koettiin myös toimivana välineenä tulla perheen elämään mukaan ja tarjota apua kriisitilanteessa akuutisti:

”Lakimuutos oli huononnut: Muut tukitoimet perheen ja nuoren kanssa lähti heti liikkeelle rikosepäilyn ohessa. Uudessa tilanteessa, kun nss on irrotettu meistä, yhteistyön alkaminen siirtyy tai ei ala ollenkaan...”
sos.toimi/haastattelu/11

”yhteistyö oli toimivaa, mutta lakimuutos sotki kaiken...”
sos.toimi/haastattelu/11

Ennen lakimuutosta henkilötutkinnat tehtiin yli 18-vuotiaista rikoksiin syyllistyneistä nuorista. Lausunto perustui nuoren kuulemiseen eikä yhteydessä sosiaalitoimeen oltu välttämättä ollenkaan. Muutoksen myötä jokaisen seuraamusselvityksen yhteydessä ollaan yhteydessä sosiaalitoimeen, myös täysi-ikäisten osalta mahdollisen lastensuojelutaustan selvittämiseksi. Vanhemmat olivat taka-alalla. Nuorisorangastuksen toimeenpanosuunnitelmien osalta yhdyskuntaseuraamustoimistossa on jo toimittu vastaavassa yhteistyössä, mutta toimeenpanosuunnitelmapyyntöjä on ollut vähemmän kuin muita lausuntopyyntöjä.

Nuoren seuraamusselvityslausuntoja on laadittu runsaasti vuoden 2011 alusta. Sosiaalitoimessa tehdyt lausunnot ovat siirtyneet yhdyskuntaseuraamustoimistoon tehtäväksi. Yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijäresursseja ei ole lisätty muutoksen myötä, vaan resurssit ovat vähentyneet entisestään sopeuttamisohjelman säästölinjan mukaisesti. Lakimuutos edellyttää nopeaa ja tehokasta toimintaa, jossa paneudutaan jokaisen nuoren tilanteeseen asianmukaisesti. Prosessin eteneminen voi myös tavallaan olla jopa liiankin nopeaa:

”Mitä se tuottaa sille nuorelle, mikä on se hyötyarvo, että nuori tappelee kaupungilla, perjantaina, seuraavana lähtee syyttäjälle tieto, maanantaina jo syyttäjän pyyntö meille. Nuorelle on seuraavalle viikolle aika meille jo, ennen kuin häntä on ehditty edes kuulustelemaan. Täällä se istuu ja tapittaa meitä. Sitten jäädään odottamaan millonkahan se oikeudenkäynti mahtaa olla.” rise/haastattelu/11

Alaikäisen seuraamusselvitysprosessi vie kuitenkin enemmän aikaa kuin aiempien pelkästään yli 18-vuotiaiden henkilötutkintojen lausuntoproessi. Yhteistyö, yhteydenotot sosiaalitoimeen, vanhempiin sekä nuoren ja vanhempien kuuleminen vievät enemmän aikaa aikaisempaan verrattuna. Useinkaan tunnin tapaaminen ei riitä. Vanhempien kohtaaminen ja huomioiminen on tuonut uuden työskentelyulottuvuuden rikosseuraamus-

työntekijän työhön. Muualta Kymenlaakson alueelta kuin Kouvolasta tulevat nuoret ja huoltajat joutuvat sopeutumaan pitkään matkaan. Tapaamisaikoja on soviteltu vanhempien työaikojen että nuoren koulupäivien mukaan. Yhtälössä onkin käytännössä ollut vaikeaa enää toteuttaa sosiaalityöntekijän läsnäoloa tapaamisissa, joka onkin toteutunut käytännössä vain muutaman kerran. Käytännössä yhteys sosiaalitoimeen tai muihin viranomaisiin on toteutunut vain puhelimitse ja tässä vaiheessa sekin ontuvasti:

”Mikä se hyöty siinä on? Mikä on varhaisen puuttumisen hyöty? Se on kriisin paikka sille nuorelle, siihen kohtaan pitäisi laittaa kriisityötä eikä seuraamuksen selvittämistä. Lakimuutos ei ole toteutunut siinä mielessä, ei ole toteutunut, raskas, jäykkä vakava koneisto ei käynnisty välittömästi siitä, kun nuori on syyllistynyt rikokseen, kun ensin pitäisi katsoa, mikä se on ylipäättänsä se tilanne.” rise/haastattelut/11

Lakimuutos vaikuttaa aiheuttavan kahden tyyppistä muutosta sosiaalitoimen lastensuojelun toiminnassa. Käytännössä nuoren kuuleminen henkilötutkintalausunnon osalta siirtyi heiltä kokonaan pois. Ne kunnat, joilla ei ollut ennestään eriytynyttä rikoksiin syyllistyneiden nuorten tukemisen toimintakulttuuria, rikoksia tekevien nuorten tapaa-minen ja siinä tilanteessa kriisityöskentely nuoren ja perheen kanssa poistui kokonaan mahdollisesti työnkuvasta, paitsi selkeissä lastensuojeluilmoitustapauksissa. Alaikäisten ehdolliseen rangaistukseen liitettyjä valvontoja ei ole enää pitkään aikaan hoidettu kahden kunnan lastensuojelussa, koska siihen ei ole katsottu resursseja olevan. Nyt myös henkilötutkinnan kautta tullut kanava tavata ja saavuttaa perhe kriisissä on jäänyt pois toimintakulttuurista. Vastuu siirtyy ikään kuin yhdyskuntaseuraamustoimistolle asian hoitajana ja prosessin toimeenpanijana. Tapaavatko nuori tai vanhemmat ollenkaan sosiaalitoimen lastensuojelun edustajia nuoren tekemän rikosasian tiimoilta? Toivottavasti, jos yhteistyössä niin sovitaan ja seulotaan todellista tukea tarvitsevat perheet, lastensuojelun kenttä pysyy tarvittavilta osin mukana perheiden elämässä myös rikoksen tekemiseen liittyvässä kriisissä. Nykykäytännön mukaan nuoren ja perheen tilanne voi olla myös sellainen, että lastensuojelun ja Rikosseuraamuslaitoksen toimijat yhtä aikaa toisistaan tietämättä lähestyvät nuorta ja perhettä. *Tulisi luoda sellainen toimintamalli, että jo siinä kohtaa asiantuntijuudet yhdistetään:*

”Olemme sosiaalityöntekijöiden kanssa pohtineet, mikä on se nuoren tekemä rikos, josta ei tehdä lastensuojeluilmoitusta? Mistä tiedämme, onko nuoresta lähtenyt seuraamusselvityspyyntö riseen, ja me jo puuhaamme sen nuoren ja huoltajien kanssa.” sosiaalitoimi/haastattelut/11

Kotkassa taas lakimuutos mullisti heidän työskentelykulttuurinsa varsin merkittäväällä tavalla. Kotkassa oli käytössä kehittynyt erikoistunut toimintatapa, joka varmisti eheän ja selkeän prosessin alaikäisen nuoren rikokseen syyllistyneen tilanteessa. Haastattelussa nousi esille, että koko perhe sai tukea, kun nuorisoryhmän työntekijä asettui nuoren ja vanhempien rinnalle matalalla profiililla.

Nuorisoryhmästä oltiin jo nuoren kuulustelutilanteessa mukana, jossa tavattiin jo huoltajiakin akuutin kriisin keskellä. Apua ja tukea tarjottiin jo varsin varhaisessa vaiheessa. Sovittiin yhteinen tapaaminen ja ennen kuin henkilötutkintalausuntoa oli edes ehditty pyytää, perhe oli jo tuen ja avun piirissä. Henkilötutkinnan laatiminen nivoutui luonnollisesti prosessiin. Lausunnon laatija oli läsnä oikeudenkäynnissä. Hyvin kulkevan kokonaisprosessin vuoksi, oikeudessa päädyttiin usein ratkaisuun, ettei erillistä valvontaa tarvita jo jyrkän ja toimivan tuen rinnalle.

Valvontojen määrä Rikosseuraamuslaitoksessa taas on lähtenyt nousuun, jonka tulkitseen johtuvan siitä, että nuoria seuloutuu enemmän Rikosseuraamuslaitoksen asiakkuuteen, kun ennen heistä osa jäi lastensuojelun asiakkuuteen ilman ehdolliseen vankeusrangaistukseen liitettyä valvontaa.

Uudessa tilanteessa nuoren seuraamusselvityspyyntö lähtee liikkeelle yhdyskuntaseuraamustoimistoon ja ohittaa kokonaan Kotkan Nuorisoryhmän toimijat, koska kuulusteluakaan ei välttämättä ole vielä tehty tai tutkinta on muutoinkin kesken:

”Kauheella vauhdilla pitää tapahtua kauhean lyhyessä ajassa asioita, niin viranomaiset niin kuin vanhemmat ja nuori on ihan yhtä pihalla, mikä tämä pölläys oli. Rakenteesta puuttuu osia, muu sisältö puuttuu, prosessi on ontuva.” rise/haastattelut/11

Äärimmillään nuori ohjautuu kokonaan pois nuorisoryhmän/lastensuojelun tavoitettavuudesta, eikä asiakkuuskaan koskaan käynnisty. Yhdyskuntaseuraamustoimistossa on tavattu nuori ja vanhemmat sekä prosessi ainakin tässä vaiheessa tuntuu katkeavan siihen. Prosessi siis pirstoutuu. Nuorisoryhmän työntekijä on edelleen läsnä kuulustelussa, mutta lausunto tehdään tai on jo tehty yhdyskuntaseuraamustoimistossa. Tässä kohtaa tapahtuu jonkinlainen ohitus, johon pitäisi paneutua. Tämä ei ole tarkoituksenmukaista, että näin pääsee käymään. Kyseessä on pikemminkin työtaturma, joka mahdollistuu uudessa tilanteessa ja marssijärjestyksessä, jonka sanelee tässä kohtaa laki.

7.2.1 Alaikäisten nuorten seuraamusselvitykset Rikosseuraamuslaitoksessa

Alaikäisten saattaminen rikosseuraamuslaitoksen asiakkuuteen herätti monenlaisia kysymyksiä ja epävarmuutta lähes kaikissa vastaajissa:

”Vaikea tietää mitä sen nuoren päässä liikkuu kun tulee meille ovesta sisään, minkä kokemuksen hän saa, mitä hän ajattelee jälkeenpäin, jos ei koidu valvontaa. Kaksioppiinen juttu hoidetaanko lastensuojelussa vai meillä. Lastensuojelukin on niin kuormitettua.” rise/haastattelu/11

Lastensuojelun koettiin olleen oikea ja luonteva paikka hoitaa alaikäisten ja heidän perheidensä asioita. Toisaalta nähtiin lakimuutoksen tuoneen tasavertaisuutta palvelujen saamisen suhteen. Rikosseuraamuslaitoksen asiantuntijuus toimijana rikosasioissa oli muutaman kysymyksiin vastanneiden mielestä oikea paikka aloittaa asian käsittelemisen ja purkaminen:

”...en ajattele ettei missään tapauksessa alaikäisiä tänne, riippuu millä asenteella ne vastaanotetaan. Mikä on se juttu tai pointti, että ne tulee tänne. Asiakkaan kohtaamistilanteet hirveen herkkiä tilanteita, miten niihin asennoituu, miten se lähtee menemään, se voi olla hyvin traumaattinen kokemus asiakkaalle tai sitten sellainen kokemus, että voi taas jatkaa eteenpäin. On joku paikka, jossa nuori voi käsitellä asiaa... tämä on yksikkö joka on erikoistunut rikoksen käsittelyyn... luulisin että jos sosiaalityöntekijällä ei ole tietoa rikosten käsittelystä... Rikos on se syy, miksi tänne tullaan ja täällä on se asiantuntijuus, voidaan selvittää ja käsitellä asia ja kertoa mitä siitä mahdollisesti seuraa...” rise/haastattelu/11

Sosiaalitoimien huolena olivat nyt myös vanhemmat; kuinka heidän hätänsä ja kriisitilanteensa huomioidaan uudessa lausuntoprosessissa. Ongelmakohtana nähtiin lausunnon ulkoistaminen Rikosseuraamuslaitokselle. Uudessa tilanteessa rikosseuraamuslaitos lähestyy lastensuojelua kysyen tietoja alaikäisestä rikoksentekijästä, joka ei ole lastensuojelun asiakas välttämättä. Alustavassa tehdyssä matalantason mallissa on sovittu konkreettisesta yhteydenotosta puhelimitse, jonka kaikki haastateltavat kokivat riittämättömäksi.

Lakimuutoksen alkuvaiheessa vanhemmat ja nuori ovat usein haastateltu ja tavattu yhdyskuntaseuraamustoimistossa ilman kontaktia lastensuojeluviranomaisiin. Prosessissa koettiin voimakas katkos, joka asettaa vakavan haasteen yhteistyön sisällölle. Kuinka

vanhemmat nuorensa kanssa saadaan kosketuksiin lastensuojelun kanssa, jos heillä on ilmiselvä tarve saada apua? Sosiaalitoimen edustaja oli huolissaan:

”Vanhemmatkin tarvitsevat tukea, kuinka heidät huomioidaan kunnolla? Kasvatuksellinen näkökulma. Palveluohjaus, vanhemmat itsekin voivat pyytää lastensuojelun tarpeen arvioimista... Pyyntö ja ilmoitus ovat eriluonteisia uuden lain mukaan (lastensuojelulaki)... Aika risessä ei varmaan riitä, kun vanhemmat haluavat avautua tunti tolkulla.”
sos.toimi/haastattelu/11

Yhdyskuntaseuraamustoimistossa nähtiin hyvänä, että *asiantuntijuus rikosasioissa otetaan selkeästi käyttöön myös alaikäisten rikoksiin syyllistyneiden kohdalla*. Yhdyskuntaseuraamustoimistossa pureudutaan rikosten tekemiseen ja sen ympärillä vaikuttaviin asioihin ja syihin, rikosmyönteisiin asenteisiin ja uusimisriskin arvioimiseen. Koettiin, että rikosten käsittely on rikosseuraamusalan toimialaa selkeästi. Sosiaalitoimi taas koki huolta nuoren sosiaalisesta tilanteesta ylipäättänsä ja lastensuojelulain toimien toteutumisesta sekä perheen tukemisesta kokonaistilanteessa kriisin keskellä:

”Kautta aikojen on tiedetty että pikku porukka tekee ne rikokset, mutta että pystyttäis varhain puuttumaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, että nuori kohtaa sellaisen ihmisen, joka pystyy selvittämään ja käymään asiat läpi. Se on selvä ettei se ole mikään autuaaksi tekevä asia, mutta on mahdollisuus saada parempia tuloksia aikaan mitenkään sosiaalitoimea väheksymättä... Ei niillä näistä rikosasioista ole sellaista tietämystä. Mulle on ihan sama kuka sen tekee, kunhan se tehdään ammattitaitoisesti.” rise/haastattelu/11

Yhdyskuntaseuraamustoimistossa tuotiin esille näkemys, että rikosseuraamustyöntekijä ei pyri korjaamaan sitä mikä ei ole rikki. Alaikäistä nuorta ei päästetä ”kynnyksen” yli. Seuraamusselvitys laaditaan asiantuntemuksella ja nuori siirtyy pois eikä leimaudu. Ne, jotka tarvitsevat apua, viedään ”kynnyksen” yli vaikka väkisin, jolloin nuori saa yhdyskuntaseuraamustoimiston nuorille rikoksentekeijöille räätälöidyt palvelut ja tuolloin toimitaan yhteistyössä myös nuoren verkostossa olevien toimijoiden kanssa:

”Olen joskus ollut sitä mieltä, etten halua tänne ihan pieniä. Toisaalta niin kauan kuin täällä ei tapahdu mitään ylilyönnejä että aletaan nuorta höykyttämään. Emme ole siinä asemassa, että alkaisimme pelottelemaan tai kaivetaan syvältä vaikkei ole tarvetta, niin syvältä, että se aiheuttaa taas jotakin. Ihmisen mieli on niin kummallinen. Emme ole syyll-

listäjiä emmekä tuomareita, vaikka ollaan rangaistuksen toimeenpanijoita.” rise/haastattelut/11

Myös yhdyskuntaseuraamustoimistossa pohdittiin osaltaan sitä, että olisiko alaikäisten kohdalla sittenkin riittävää edelleen poliisin puhuttelu ja sosiaalitoimen väliintulo tukitoimiseen:

”Poliisin väliintulo, puhuttelu on riittävä. Väliintulo pitäisi tapahtua jo siellä poliisin ja alaikäisen kuulustelussa, siellä lastensuojelun osu mukana, se tapahtuisi siinä ja palveluohjaus ja sitten kraavimmat, sellaiset, joista oletetaan tuleman enemmän kuin sakkorangaistus, ne tulisi sitten tänne meille.” rise/haastattelut/11

Haastattelutuloksista ilmeni, että vain yhdessä kunnassa osallistutaan säännöllisesti ja aina nuoren alaikäisen kuulusteluun sekä ollaan läsnä oikeudessa poikkeuksetta. Kahdessa muussa kunnassa läsnäolo ei toteudu vähäisten työntekijäresurssien vuoksi kuin harvakseltaan. Uuden lain myötä lausunnonlaatijan edellytetään olevan alaikäisen kanssa oikeudessa. Käytännössä yhdyskuntaseuraamustyöntekijät eivät pysty olemaan läsnä käsittelyissä tällä hetkellä vähäisten resurssien vuoksi. Sosiaalitoimen edustaja oli huolissaan työn tekemisen päällekkäisyydestä:

”Nuorisoryhmästä menty aina oikeuteen nuoren kanssa poikkeuksetta. Nyt tehdään tuplatyötä: lausunto risessä ja edustus oikeudessa, joka ei käytännössä toteudu. Nuorisoryhmässä ”tehdään varjolausunto” jonka kanssa mennään oikeuteen. Joskus käsittely vasta puolen vuoden päästä, johon pitää päivittää tiedot, koska risen lausunto on jo vanha...” sos.toimi/haastattelu/11

7.2.2 Nuorten seuraamusselvitykset arviointikeskuksissa

Lausuntojen siirtyminen arviointikeskuksiin on herättänyt huolta varsinkin yhdyskuntaseuraamustoimistossa. Huoli kohdistuu muutokseen, jossa on luovuttu näkemyksestä, että asiakasta ylipäättänsä tarvitsee kohdata ja haastatella. Tasa-arvoisuusperiaatetta uhkasi merkittävästi se, että yksittäinen työntekijä voi kohdatessaan asiakkaan tehdä eriarvoisia lausuntoja. Siitäkin huolimatta kaikki haastatellut rikosseuraamuslaitoksen työntekijät yhtyvät ajatukseen:

”Asiakasta tapaamatta, hirveesti riskitekijöitä, kuulematta asiakasta, vanhempia, silloin mennään tulkintojen tulkitsemiseen ja se on aika riskiä hommaa. Kuinka voi muodostaa kokonaiskuvan tilanteesta, jos saa yhteiskumppaneilta tiedon, se on kuin lääkäri kirjoittaisi reseptin potilasta näkemättä. Miten hitossa voi selvittää nuoren rikosmyönteisiä asenteita ilman tapaamista?” rise/haastattelu/11

On ajateltu, että lausunnonlaatija voi mielivaltaisesti arvioida asiakkaan tilannetta, johon voi vaikuttaa liian paljon myös työntekijän lausunnon sisältöön siirtyvät henkilökohtaiset näkemykset haastattelun aikana. Varsinkin yhdyskuntapalvelun seuraamusselvityksissä yhdyskuntapalvelukelpoisuutta arvioitaessa tällä seikalla nähtiin olevan liian suuri painoarvo:

”Työ pitäisi tehdä asiakasta lähellä. Asiakaskunta on sellaista, että on monia perusteita. Nyt voi jo tehdä lausuntoja ilman asiakkaan tapaamista. Jos me halutaan jotenkin vaikuttaa näiden ihmisten elämään, kyl se kohtaaminen on aivan ehdoton sille.” rise/haastattelu/11

Nuorten seuraamusselvitysten kohdalla kaikille haastateltaville nousi huoli, voiko lausuntoa ylipäättänsä tehdä tapaamatta asiakasta. Erityisesti alaikäisten nuorten kohdalla, jolloin vanhempiakin tulisi kuulla, koettiin erityisen kankeana käytäntö, ettei nuorta ja huoltajia tavattaisi ollenkaan lausuntoprosessin aikana. Perheen lähityöntekijöiden rooli nousee tuolloin vielä suurempaan merkitykseen, että on varmasti sosiaalityön lastensuojelutyöntekijät nuoren ja vanhempien tukena. Nuoren saadessa mahdollisesti valvonnan ehdollisen rangaistuksen yhteydessä, kuka käytännössä hoitaa valvonnan? Hoitaisiko valvonnan rikosseuraamustyöntekijä, jota nuori ei ole vielä tavannutkaan toisella paikkakunnalla? Kyseisessä prosessissa ontuu huolestuttavasti nuoren näkökulmasta ajateltu ”yhden turvallisen aikuisen” ajatusmalli. Kenestä muodostuu nuoren lähityöntekijä, joka voisi hallita kokonaisuutta asian ympärillä hääräävien toimijoiden keskuudessa? Jos se ei ole samassa kaupungissa läsnä oleva esim. sosiaalipuolen edustaja, kykeneekö esim. 50 km:n päässä sijaitseva valvoja siihen niin, että tuki ja nuoren elämässä mukana eläminen toteutuu? Laki- ja organisaatiomuutosten yhteydessä oltiin huolissaan nuoren asiakkaan asemasta ja palvelun heikkenemisestä:

”Organisaation sisällä tehdyt ratkaisut ei tue lain henkeä. Pitäisi olla nuorta lähellä, ihmisläheisesti...” rise/haastattelu/11

”En vastaa ollenkaan... nyt on pistetty kaikki nuoret ja ihmiset eriarvoiseen asemaan, oikeesti eriarvoiseen. Onko arvokkaampaa tehdä vankila-arviointia? sehän heittää ihan härän pyllyä, ei siinä ennaltaehkäise-

vässä mielessä ole varhaisella puuttumisella ja millään mitään tekemistä! Ristiriita, luojan kiitos ei meillä! Väliintulo ja lakimuutoksen tavoitteet toteutuvat, kun lausunto tehdään lähellä nuorta!”... riise/haastattelu/11

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Uuden lain myötä rikokseen syyllistynyt alaikäinen nuori on nyt myös *kontaktissa Rikosseuraamuslaitokseen*, jos syyttäjä pyytää hänestä seuraamusselvityslausunnon. Poliisilta lähtee ilmoituslista kaikista alle 21-vuotiaitten rikoksista lastensuojeluun, syyttäjälle sekä yhdyskuntaseuraamustoimistoon viikoittain. Tästä joukosta tulisi karsiutua ns. sakkojutut pois syyttäjän seulussa. Aikataulun kiireellisyyden vuoksi (14 vrk) syyttäjällä on vain rajattu aika perehtyä ilmoitettuihin rikosepäilyihin. Kun seuraamusselvityspyyntö saapuu yhdyskuntaseuraamustoimistoon, koneisto lähtee liikkeelle välittömästi. Aiemmin henkilötutkintapyynnot alaikäisistä lähetettiin lastensuojeluun, jolloin lastensuojelun toimet asian hoitamiseksi ja nuoren sekä vanhempien tukitoimet alkoivat hetimiten tapahtua.

Kun selvityspyyntö saapuu yhdyskuntaseuraamustoimistolle, marssijärjestys onkin se, että rikosseuraamustyöntekijä ottaa yhteyttä lastensuojeluun, vanhempiin ja nuoreen. Voisiko tässä kohdassa yhteistyötä säätää niin, että yhdyskuntaseuraamustoimistosta oltaisiinkin *ensisijaisesti* yhteydessä lastensuojeluun, jonka olisi mahdollista yhtä aikaa mahdollisesti lähestyä nuorta ja vanhempia? Jos nuorella ei ole asiakkuutta ennestään lastensuojeluun, lastensuojelu tulisi tietoiseksi pyydetystä lausunnosta ja voisi harkita itse nuoren ja hänen huoltajien tapaamista.

Vaikka seuraamusselvityksen laatiikin rikosseuraamustyöntekijä, voisiko toimintakäytännössä huomioida sen, että sosiaalitoimen edustaja osallistuisi tiiviimmin lausunnon laatimisprosessiin? Sosiaalitoimen lastensuojelun rooli alaikäisten rikoksiin syyllistyneiden kohdalla on edelleen verrattain suuri, koska kysymys on nimenomaan alaikäisistä, jotka lastensuojelulain nojalla kuuluvat edelleen sosiaalitoimen alueelle nuoren seuraamusselvitystä koskevasta lakimuutoksesta huolimatta.

Haastateltavat esittivät toivomuksen, että nuoren ja *vanhempien kuulemistilanteessa oltaisiin yhteydessä Kotkan Nuorisoryhmään ja varattaisiin tapaamisaika heille* siinä samalla kertaa, jolloin perheelle tarjottaisiin jo heti tukea ja apua lastensuojelun taholta ja varmistettaisiin, ettei perhe jää tyhjän päälle seuraamusselvityksen jälkeen.

Esitettiin myös sitä, että seuraamusselvityslausunnon yhteydessä nuori ja vanhemmat kävisivät *ensin* lastensuojelussa haastateltavina, minkä jälkeen yhdyskuntaseuraamustoimisto saisi ajankohtaista tietoa lausuntoaan ja haastatteluaan varten. Käytännössä todettiin rikosseuraamustyöntekijän ja sosiaalitoimen edustajan olevan mahdotonta tavata yhtä aikaa nuori ja huoltajat haastattelutilanteessa jo pelkästään aikojen sovittamisen vaikeuden takia sekä välimatkan tuoman ajankäyttö- ja sovittamisongelman vuoksi. Yhdyskuntaseuraamustoimistolla on 30 vuorokautta aikaa laatia lausunto, jona aikana olisi ehkä mahdollista toteuttaa ensimmäinen tapaaminen sosiaalitoimen lastensuojelussa.

Jos ei suljeta pois Rikosseuraamuslaitoksen asiantuntijuutta nuoren kohtaamisessa rikosasiassa, joka on lainhengen mukaista, ei suljeta myöskään lastensuojelun tärkeää osuutta pois, vaan varmistetaan että *molemmat* toteutuvat. Näyttää tarkemman tarkastelun valossa sekä haastatteluissa esille tulleen selkeän kannan vuoksi siltä, että pelkästään puhelintiedustelu yhdyskuntaseuraamustoimistosta nuoren sosiaalisesta tilanteesta ei ole riittävää kokonaisuuden ja lain edellyttämän yhteistyön ja tavoitteiden kannalta. Se tosiaankin on vasta minimitason toimintaa käytännössä.

Laissa sanotaan, että ”Rikosseuraamuslaitoksen tulee *yhteistyössä sosiaaliviranomaisen kanssa hankkia ja koota tietoja* nuoren rikoksesta epäillyn elinolosuhteista, erityisesti päihteiden käytöstä, päihdekuntoutuksesta, mielenterveydestä ja mielenterveyspalvelujen käytöstä, muiden palveluiden ja tukitoimien tarpeesta sekä muista olennaisesti hänen sosiaaliseen tilanteeseensa liittyvistä seikoista...” Kun haetaan tietoa yhteistyössä, mitä se itse asiassa tarkoittaa? Kuinka se tehdään yhteistyönä? Ohjeissa ei sanota, kumpi tekee ensin ja mitä, käytännössä: 1. lastensuojelu ja yhdyskuntaseuraamustoimisto ovat saaneet ennakkotietona saman ilmoituksen tehdystä rikoksesta poliisilta, 2. seuraamusselvityspyyntö saapuu vain yhdyskuntaseuraamustoimistoon, 3. mitä tapahtuu seuraavaksi? *Mitä yhteistyönä tulisi tapahtua seuraavana?* Jos prosessia tarkastellaan annettujen ohjeiden ja haastatteluista saamien tietojen perusteella, varsinainen yhteistyöprosessi alkaa juuri tästä, mutta millä tavalla?

Eräässä haastattelussa toivottiin kuntakohtaisten toimintatapojen huomioonottamista. Esitettiin *hienosäätöä ja räätälöintiä* yhteistyöhön konkreettisesti. Toivottiin, että jos kunnalla on jo toimiva ja hyväksi havaittu toimintatapa käytössä, sitä ei romutettaisi uuden lain määräämän marssijärjestyksen seurauksena. Tähän kulminoituu kyllä jotain

oleellista. Lain tarkoituksena tuskin on ollut hävittää hyviä käytäntöjä, vaan nimenomaan varmistaa, että kaikki nuoret saavat tasa-arvoisesti osuvia ja tarkoituksenmukaisia palveluja, joissa huomioidaan rikokseen syyllistymisen erikoisalue lastensuojelun tarjoamien tärkeiden palveluiden ohessa.

Kahden kunnan sosiaalityön lastensuojelun edustajan mielipide oli, että nuoren ja vanhempien kohdalla Rikosseuraamuslaitoksen haastattelussa tulee samalla arvioida kriittisesti lastensuojeluilmoituksen tekemistä, jos asiakkuutta ei ole ennestään olemassa. Jos lausuntoa tekevä työntekijä katsoo nuoren ja vanhempien kohdalla sellaista erityistä huolta olevan, hänen tulee tehdä *lastensuojeluilmoitus*, josta sitten asiakkuus perheen kohdalla käynnistyy lastensuojelussa.

Tämän näkemyksen mukaan vanhemmille voi tarjota myös keskustelussa mahdollisuutta itse ottaa lastensuojeluun yhteyttä, jos kokee tarvitsevansa tukea tilanteessaan. Tällöin lastensuojelun tukitoimet käynnistyvät vanhempien omasta *pyynnöstä*. Kahden kunnan edustajien näkemyksen mukaan jo huumausaineen käyttörikos on erittäin riittävä syy tehdä lastensuojeluilmoitus rikosseuraamustyöntekijän taholta. Näkemystä perusteltiin tässä ajassa olevan huumausaineenkokeilu- ja käyttökulttuurin vuoksi, jonka vuoksi jokaiseen tapaukseen tulee tarttua välittömästi. Toinen tämän näkemyksen edustaja kritisoi poliisin taholta kokemaansa välinpitämätöntä suhtautumista yleensäkin nuorten päihteidenkäyttöön. Hän toivoi rikosseuraamustyöntekijältäkin napakkaa suhtautumista ja kiinnitarttuvaa otetta. Päihteidenkäyttöä ei tämän näkemyksen mukaan saa arvioida *pelkästään* rikosseuraamuksen näkökulmasta ja tasosta. Vaikka se olisikin sakkoasia, lastensuojelun tukitoimia tarvitaan jokaisessa tapauksessa ja vanhemmille halutaan tarjota tukea kriisissä ja ohjausta kasvatuksen näkökulmasta.

Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että yhteistä keskustelua on jatkettava ja mieluiten saman pöydän ympärillä kunnallisessa vuorovaikutuksessa. Alkukiireen vuoksi jäivät käsittelemättä lakimuutoksen taustalla olevat asiat ja ajatukset. Kohtaamiset toivottiin toteutettavan *säännöllisinä yhteisinä palaverina*, vaikka se olisikin käytännössä vaikeaa toteuttaa.

Erään ehdotuksen mukaan ihanteellinen toimintatapa olisi, että *rikosseuraamustyöntekijä ja lastensuojelun työntekijä toimisivat työparina* nuorten asioissa. Tämä edellyttäisi sosiaalitoimelta resurssien lisäämistä ja erillisen työntekijän erottamista toimimaan nuorten asioissa tällä sektorilla. Se edellyttäisi myös yhdyskuntaseuraamustoimiston re-

surssien lisäämistä ja kohdistamista nuoren seuraamusselvitys prosessiin erikseen. Kotkassa on valmis kuvio olemassa ja työntekijät käytettävissä enemmän kuin muissa sosiaalitoimissa. Toisaalta yli 50 kilometrin välimatka vaikeuttaa käytännön yhteistyön toimivuutta merkittävästi. Nähtiin myös asiaa edistävänä, että psykologin palvelut olisivat tarvittaessa käytettävissä, jolloin tämä asiantuntijuus olisi lähempänä käytettävissä työparin tukena varsinkin vanhempia koskevassa käsittelyssä. Nykyisessä nuoriakin syvästi koskevassa palveluja karsivassa politiikassa ihanteellinen räätälöity resurssimitoitus voi jäädä toteutumatta.

8.1 Yhteistyön kehittämisen lähtökohdat ja mahdollisuudet

Laadullisen yhteistyön aikaansaamiseksi tulee arvioida ensiksikin laadittujen lakien tavoitteiden näkökulmaa. Kun otetaan huomioon lastensuojelulain velvoitteet sekä rikoksentekijöihin kohdistuvat lakipohjaiset menettelytavat, kokonaisuus tulisi ottaa haltuun toimivan yhteistyön avulla. On tekijätason ammatillisuuden ja eri asiantuntijoiden erityisosaamisen vastuulla, kuinka toivotut palvelut siirretään käytäntöihin. Tässä tutkimuksessa on pyritty hahmottamaan nimenomaan kokonaisuutta. Työn kohteena tai asiakaskumppanina on 15 - 21-vuotias nuori yhteiskunnan ja perheen jäsen, joka syyllistyy syyistä tai toisesta tekemään rikoksen, josta on seuraamuksia.

Asiaa voi tarkastella yhteiskunnan rikosseuraamusjärjestelmän kautta. Siinä tapauksessa on kyseessä ensikertalainen ja ehkä ensimmäistä kertaa merkittävämminkin lakia rikkonut nuori ihmisalku. Tavoitteena on *uusintarikollisuuden estäminen*, valitun toimintalinjan tai kenties harkitsemattomasta lipsahduksesta syntyneen siirtymisen lain toiselle puolelle pysäyttäminen tavalla tai toisella.

Lastensuojelulain puolella halutaan varmistella samaa asiaa. Nuoren sosiaalista tilannetta halutaan tukea ja auttaa nuorta selviämään yhteiskunnan määrittämän turvallisuuden nimissä ns. normaalikansalaiseksi. Perheitä tuetaan ja autetaan ratkaisemaan ongelman- ja kriisitilanteensa selviämään yleistä terveyttä ja hyvinvointia kohti.

Rikosseuraamuslaitoksella on rikosten tekemiseen liittyvä asiantuntemus. Sosiaalitoimella on perheiden ja vanhempien tukemisen kautta lähestyvä asiantuntemus. Yhteistyössä voisi yksinkertaisesti olla kysymys *näiden kahden asiantuntijuuden yhdistämisestä* sopivasti nuoren rikoksentekijän tukemiseksi elämässään eteenpäin kohti normaalia aikuisuutta.

On lopetettava ajattelu, kumpi taho hoitaisi homman paremmin tai kumman vastuulla kokonaisuus tulisi olla. Nyt on vain otettava hanskat käteen ja ryhdyttävä toimimaan yhdessä yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi, joka on nuoren yksilön elämän eteenpäin saattaminen.

Tämä vaatii uuden ajattelutavan ja toimintamallin, jossa työntekijät tahollansa suostuvat etsimään sen tien, joka pitää kulkea, jotta yhteinen tavoite saavutettaisiin *tekemällä yhdessä*. Eriytynyt omalla taholla näpertäminen tulee unohtaa ja on omaksuttava avarampi katsantokanta. Rakenteet eivät muutu helposti. *Resurssit ovat usein ajautuneet sellaiseen mitoitukseen, että millekään uudelle ei ole tilaa*. Laki kuitenkin velvoittaa murtaamaan ne rajoitteet, jotka luonnostaan nousevat helposti esteeksi ihan työntekijän arkirutiinin keskellä. *Yhteinen huoli nuoresta ihmisestä* raivaa sen tien eteemme, jotta ryhdymme tositoimiin.

Tutkimuksessa esille tulleiden asioiden takia, toivon että yhdyskuntaseuraamustoimisto ja yhteistyökuntien sosiaalitoimet istahtaisivat jälleen kerran *yhteispalaverihin* ja vielä monta kertaa miettimään räätälöityä, kuntakohtaista ja hienosäätöistä yhteistyökäytäntöä, jotta tavoite saavutetaan ja annettu haaste saadaan selätetyksi. Mitä asioita tehdään yhdessä ja mitä erikseen ja mitä kukin tahollaan? Missä järjestyksessä edetään? Kuinka varmistetaan se, että nuori saa tarvitsemansa palvelun sekä yhdyskuntaseuraamustoitosta että sosiaalitoimen lastensuojelusta siten, että ne eivät sulje toisiaan pois nuoren arjesta? Kuinka varmistetaan se, että molemmat tahot ovat yhtä paljon kuin tähänkin saakka käytettävissä, jos nuoren tilanne sitä vaatii?

Jos nuorelle on tulossa ehdolliseen vankeusrangaistukseen liitetty valvonta, hänen lähityöntekijänsä tulee silloin olemaan yhdyskuntaseuraamustoimiston valvoja tai Kotkan Nuorisoryhmän työntekijä. Jos hänelle ei tule valvontaa, lähityöntekijä on lastensuojelun tai muun tahon toimija. Tulee ajatella, ettei *nuori jää yksin ilman lähityöntekijää, jos hän sellaisen tarvitsee*. On tärkeää huomioida lain antaman mahdollisuuden käyttöä valvonnassa myös apuvalvojaa, jos se on perusteltua ja tarkoituksenmukaista. Tulevassa yhteistyössä tulee pohtia, missä järjestyksessä edetään lausuntoprosessin eri vaiheissa. Tämänkaltaiset yksityiskohdat tulee yhdessä miettiä tulevissa yhteispalavereissa.

Olisi suotavaa, että muutoksessa olisi käytettävissä esim. projektin kaltainen erityistaho ja resurssit, *ettei tärkeä muutosprosessi hautautuisi muun työn ja arjen sekä kiireen alle*. Pitäisi tavalla tai toisella varmistaa, että Kotkan jo toiminnassa oleva käytäntö uusin

sovelluksin saa lainmukaisen jatkumon ja muiden kuntien kanssa erikseen räätälöidyt toimintamallit.

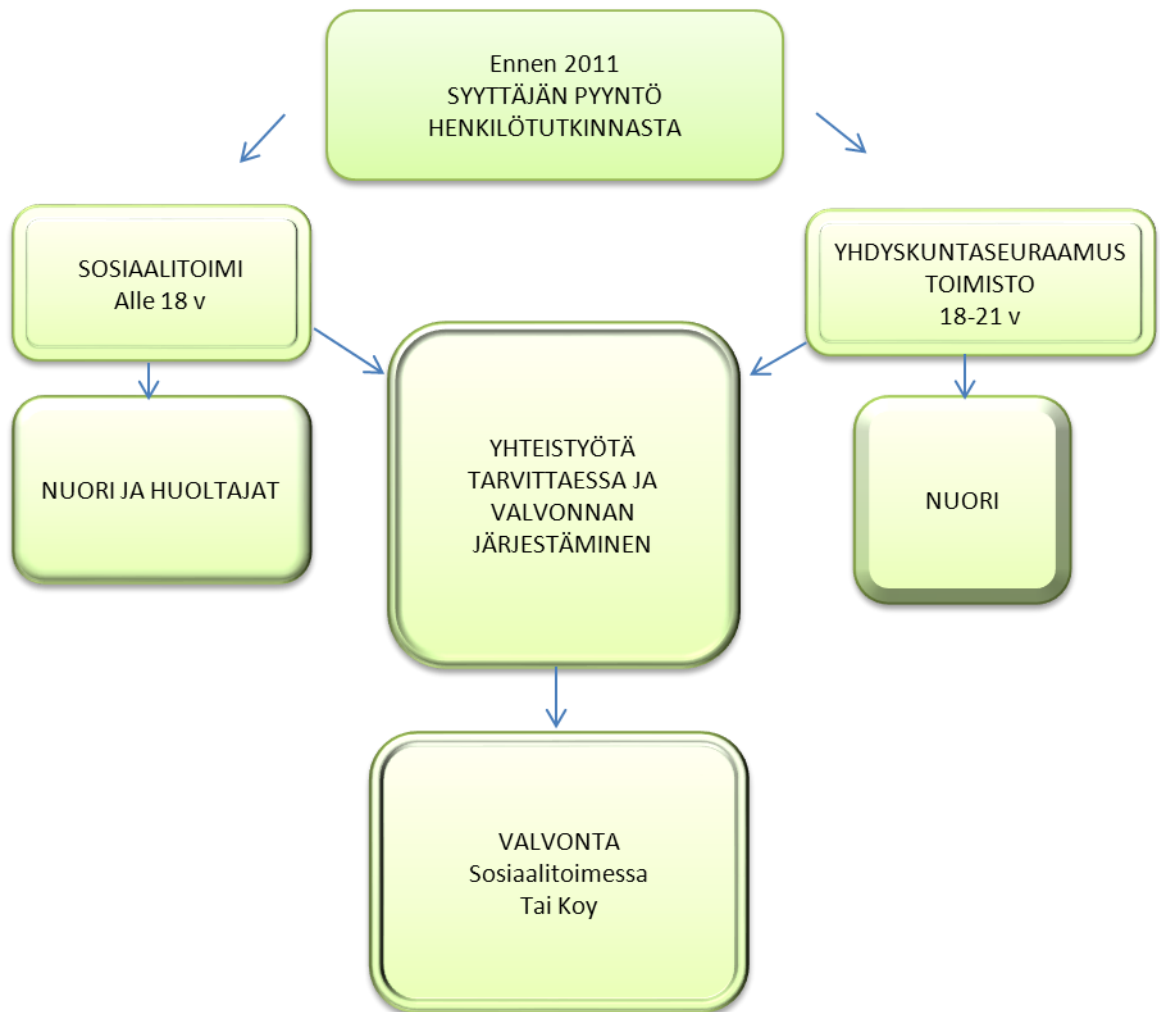
8.2 Tutkimuksen tuloksena syntyneet yhteistyön synteesikaaviot

8.2.1 Lausuntoprosessi ennen lakimuutosta

Aiemman käytännön mukaan syyttäjä pyysi nuoresta rikoksentekijästä henkilötutkintalausunnon alle 18-vuotiaasta sosiaalitoimelta ja yli 18-vuotiaasta yhdyskuntaseuraamustoimistosta. Työnjaossa alaikäisen rikoksentekijän kanssa työskentely yhdyskuntaseuraamustoimistossa alkoi usein vasta siinä vaiheessa, jos nuori ehdollisen vankeusrangaistuksen ohessa asetettiin valvontaan. Tutkimukseen osallistuvien kuntien osalta vain Kotkassa lastensuojelu hoiti käytännössä myös alaikäisten ehdollisvalvonnat. Nykyisen Suur-Kouvolan alueen sosiaalitoimien kanssa on jo vuosien ajan työskennelty siten, että nuorten ehdollisvalvonnat ovat pääsääntöisesti hoidettu yhdyskuntaseuraamustoimistoissa.

Hallituksen esityksessä uudeksi laiksi todettiin mm. tämän aiemman käytännön olleen eriarvoisuutta ylläpitävä toimintatapa. Lisäksi yhdyskuntaseuraamustoimiston ja sosiaalitoimen välinen yhteistyö nuorten rikoksentekijöiden kohdalla ei ollut selkeää prosessivaan katkeileva tapauskohtaisesti muotoutunut kulloinkin omalla tavallaan toteutunut käytäntö. Tämän tutkimuksen esille tuomana yhdyskuntaseuraamustoimiston ja sosiaalitoimen yhteistyö on ollut enemmän satunnaista kuin vakaa normaalikäytäntö.

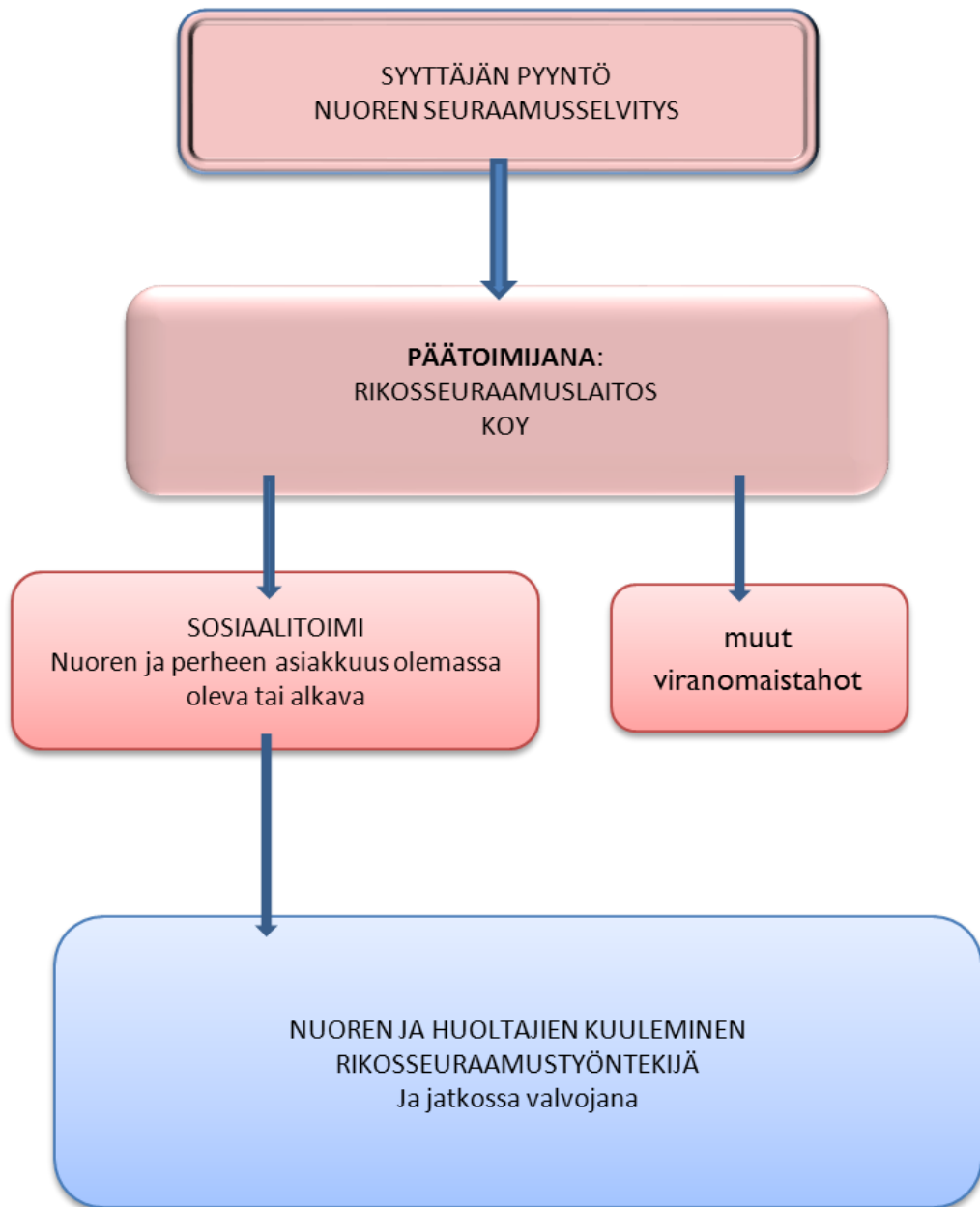
Kymenlaakson alueella Kotkan lastensuojelun Nuorisoryhmän oma eriytynyt käytäntö toimia nuorten rikoksentekijöiden kanssa on ollut poikkeus, jonka turvin nuoret rikoksentekijät ovat olleet tiiviin ja selkeän prosessin sisällä (ks. kuva 2). Ainoana käytössä olleen palveluprosessin ontuvana osa-alueena voi pitää Rikosseuraamuslaitoksen erityisasiantuntijuuden ja työsisältöjen poisjäämisen näiden nuorten elämästä.

Kuva2. Nuoren rikoksentekijän aiempi lausuntoprosessi /henkilötutkinta

8.2.2 Lausuntoprosessin kaksi uutta yhteistyön synteesimallia

Tutkimuksen tulosten prosessointivaiheessa olen tuottanut kaksi erilaista sosiaalitoimen ja yhdyskuntaseuraamustoimiston yhteistyömallia. Olen huomionnut kolmen eri kunnan sosiaalitoimien lastensuojelun näkökulmat, jotka mahdollisesti ovat lähtökohta toimivalle ja tavoitteiden mukaiselle yhteistyölle jatkossa.

Kuva 3: Yhteistyömalli A

Yhteistyömallissa A (Kuva 3) syyttäjän lausuntopyyntö saapuu yhdyskuntaseuraamustoimistoon 14 vuorokauden kuluessa rikosepäilystä. Yhdyskuntaseuraamustoimistosta ollaan yhteydessä nuoren sosiaalitoimen lastensuojeluun, josta selvitetään nuoren jo mahdollinen asiakkuus lastensuojelussa, ja sieltä saatavat nuorta koskevat tiedot. *Tässä mallissa työskentelyprosessin painopiste pysyy yhdyskuntaseuraamustoimistossa koko prosessin ajan.* Tässä toimintamallissa on otettu huomioon se, että lastensuojelulla ei ole eriytyneitä erityispalveluja nuorten osalta resursseissaan. Sosiaalitoimen lastensuojelun toimijat ikään kuin odottavat, onko heidän tarvetta osallistua nuoren ja hänen perheensä elämään tai onko nuorella ja hänen perheellään tarve aloittaa asiakkuus myös

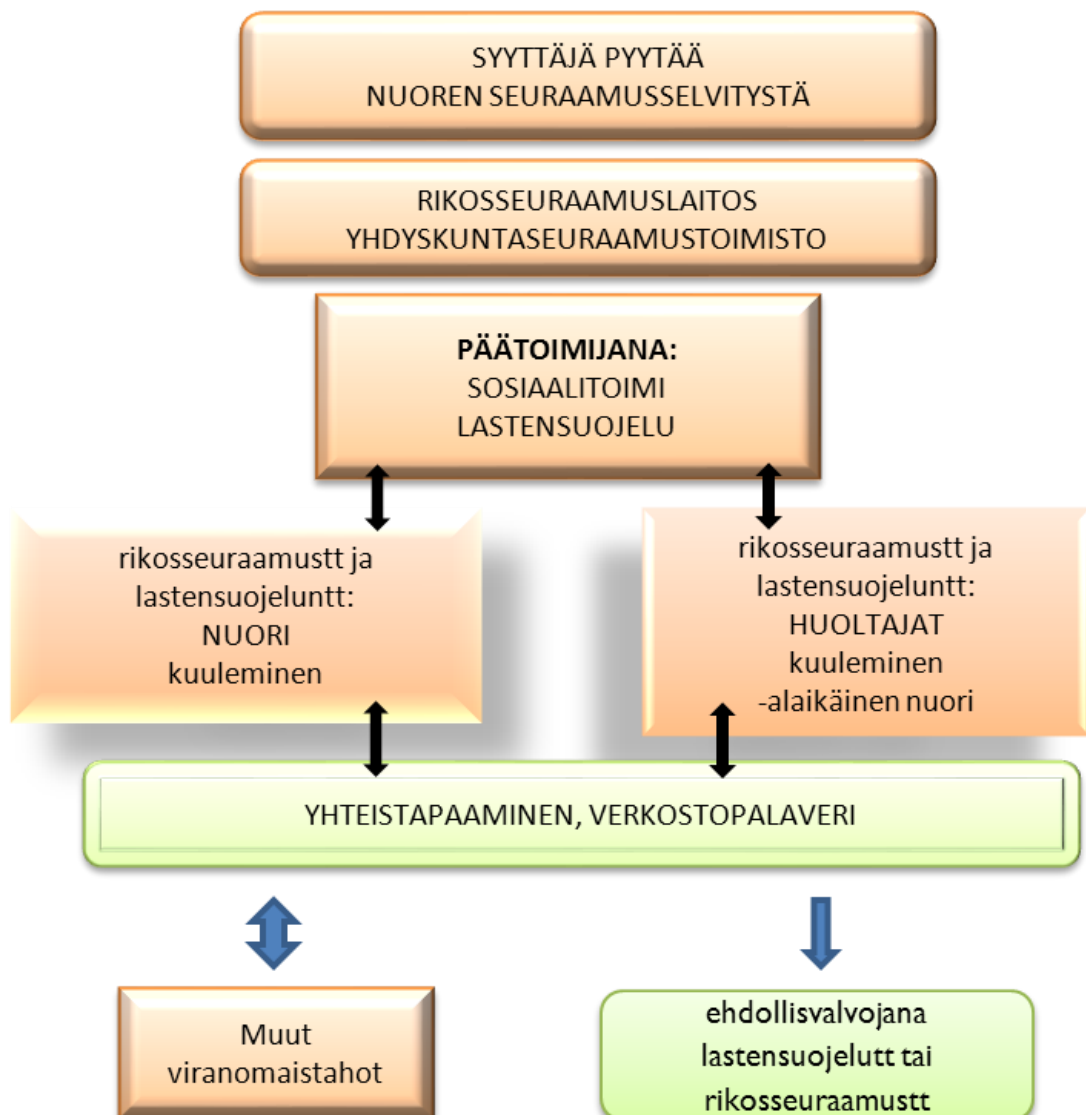
sosiaalitoimessa normaalin lastensuojelun sisällä, jos sitä ei ole vielä tässä vaiheessa. Rikosseuraamustyöntekijällä on mahdollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus tai ohjata perhe pyytämään tarvittaessa apua sosiaalitoimen lastensuojelusta tilanteessaan. Työtilanteiden ja resurssien mukaan sosiaalityöntekijät osallistuvat yhteistyöhön olemalla mahdollisesti läsnä nuoren ja huoltajien kuulemistilanteissa asiantuntijoina. Kahden sosiaalitoimen osalta faktaa on se, että myös alaikäisten ehdolliseen vankeusrangaistukseen liitetyt valvonnat hoidetaan yhdyskuntaseuraamustoimistossa niin kuin on jo vuosien ajan ollut. Tällöin prosessi nuoren kohdalla päättyy joka tapauksessa yhdyskuntaseuraamustoimiston valvontaan ja jatkuu siitä valvonnan loppuun saakka.

Haastatteluissa nousi esille sosiaalitoimen lastensuojelun huoli siitä, miten saatetaan yhteistyönä yhteen nuoren ja perheen tilanne, jossa poliisin lastensuojeluilmoituksen myötä perheen kohdalla käynnistyy lastensuojelun asiakkuus ja Rikosseuraamuslaitoksen puolella *samanaikaisesti* nuoren seuraamusselvitysprosessi, jossa niin ikään ollaan yhteydessä myös huoltajiin? Kahden sosiaalitoimen osalta haastatteluissa nousi esille, että sosiaalitoimen ja Rikosseuraamuslaitoksen toiminnan yhteistyö käytännössä on aikataulujen ja resurssien vuoksi vaikeaa. Haastattelutilanteiden keskusteluissa nousi kuitenkin yhtäpitävä mielipide esille siitä, että asiassa ei pidä antaa periksi, vaan seuraavassa järjestettävässä yhteispalaverissa suunnitellaan ja jatketaan käytännön tason toimintamallin kehittämistä, jossa nuoren ja huoltajien kanssa tehdään järkevää yhteistyötä molempien toimijoiden osalta.

Yhteistyömallissa B (ks. kuva 4) huomioidaan sosiaalitoimen eriytyneet resurssit ja aiempi jo toteutunut työskentelyprosessi nuoren rikosentekijän kanssa. Kun syyttäjä pyytää nuoren seuraamusselvityslausuntoa yhdyskuntaseuraamuslaitokselta, olisi tarkoituksenmukaista aiemman jo toimineen rikosprosessin vuoksi olla yhdyskuntaseuraamustoimistosta välittömästi yhteydessä lastensuojelun erityisyksikköön Kotkassa. Nuorisoryhmästä ollaan poikkeuksetta mukana jo esitutkintaprosessissa. Tämän tutkimuksen perusteella esitän toimintamallia, jossa yhdyskuntaseuraamustoimiston tulee osallistua nuoresta pyydetyn lausunnon osalta Nuorisoryhmän omaan jo voimassaolevaan prosessiin siten, että Rikosseuraamuslaitoksen ja Kotkan nuorisoryhmän asiantuntijuudet yhdistetään nuorta ja perhettä palvelevaksi rikkoutumattomaksi prosessiksi.

Työskentelyn painopiste on tässä toimintamallissa sosiaalitoimen lastensuojelussa, johon mukaan osallistuu yhdyskuntaseuraamustoimiston asiantuntijuus nuoren seuraamusselvityksen lausunnonlaatijan ominaisuudessa lähinnä rikosasioiden asiantuntijan

roolissa. Nuoren vanhemmat ja nuori kuullaan molempien toimijatahojen yhteistoimintana. Tässä mallissa nuoren alaikäisen ehdolliseen vankeusrangaistukseen liitetty valvonta hoidettaisiin sosiaalitoimessa niin kuin se on tähän astikin hoidettu. Mallin toteutumisen kannalta haasteeksi nousee kuitenkin Kouvolan Yhdyskuntaseuraamustoimiston ja Kotkan sosiaalitoimen välinen maantieteellinen välimatka n. 50 km. Kuinka konkreettinen yhteistyö toteutetaan nuoren ja huoltajien kanssa, niin että molempien tahojen resurssit riittävän tiukan aikataulun puitteissa?

Kuva 4: Yhteistyömalli B

Lindberg (2010) mainitsee opinnäytetyönsä pohdinnassa lakimuutoksen mahdollisesti aiheuttamista muutoksista:

”Käräjätuomarit näkevät tässä myös uhkakuvia: *Riittääkö Rikosseuraamusviraston työntekijöiden ammattitaito, osaaminen ja mahdollisuudet alaikäisten tilanteen arvioimiseen*. Siirtykö nuorten asioiden hoito virastokeskeiseksi, jolloin nuorten tavoittaminen ja motivoiminen voi muodostua hankalaksi? Miten sosiaalitoimen tiedot siirretään luontevasti Rikosseuraamusvirastoon? Huolenaiheita herättää myös lain ilmaisu nuorelle tarvittaessa varattavasta mahdollisuudesta tulla kuulluksi. Nykyisin käytäntönä, ainakin Kotkassa, on se että rikosasiaa selvitetäessä ja henkilötutkintaa laadittaessa nuori tavataan aina henkilökohtaisesti, samoin vanhemmat. Uuden lain mukaisen seuraamusselvityksen laatiminen uhkaa siis muodostua pelkäksi paperilla tapahtuvaksi arvioinniksi, johon tiedot on hankittu toisilta viranomaisilta eikä nuorta ole pahimmassa tapauksessa tavattu lainkaan. Tästä huolimatta tullaan Kotkan sosiaalitoimessa edelleen tapaamaan jokainen rikoksesta epäilty lapsi tai nuori. Jokaisen lapsen ja nuoren tilanne kartoitetaan ja tarvittaviin tukitoimiin ryhdytään. Uudistuva lainsäädäntö voi tuoda mukanaan uhkia sen suuntaan, että toimivia käytäntöjä joudutaan muuttamaan ja mahdollisuuksia sen suuntaan, että käytäntöjä ja yhteistyötä eri viranomaisten kesken on tarkasteltava ja arvioitava uudesta näkökulmasta.”

Nyt vielä kehittämissvaiheessa olevassa yhteistyössä tulee nimenomaan huomioida, että kaksi viranomaisasiantuntijuustahoa yhdistää tietonsa ja taitonsa lain hengen mukaisesti. Lausuntojen siirtyminen arviointikeskukseen voisi heikentää merkittävästi tilannetta entisestään. Nuoren seuraamusselvityksen laatimisprosessin suurin uhkakuva mielestäni on juuri arviointikeskuksissa laaditut nuoren seuraamusselvitykset. Valtion meneillään oleva sopeuttamisohjelma runsaine säästösuunnitelmineen on ajamassa lausunnon laatimisprosessin nimenomaan arviointikeskuksiin. Nuoren seuraamusselvityksen laatiminen paikallistason yhdyskuntaseuraamustoimistossa on vakavasti uhattuna, koska mm. virantäyttökiellot vähentävät käytössä olevia resursseja entisestään. Olisi mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe selvittää arviointikeskuksissa tehtyjen lausuntojen asiakkaiden, nuorien ja huoltajien, kokemuksia, asiakkuuspolkua ja rikosprosessia. Mitä seurauksia ja vaikutuksia ilmenee arviointikeskuksissa tehtyjen nuorten seuraamusselvitysten osalta? Kymenlaakson alueella kaikki avoseuraamuksiin liittyvät lausunnot laaditaan vielä paikallistoimistossa.

Voisin todeta kahdeksan vuoden ajan nuorten ehdollisesti rangaistujen valvojana toimineena ja myös alaikäisten vanhempien kanssa työskennelleenä, että Rikosseuraamuslaitoksen osaaminen ja ammattitaito on riittävää nuoren ja hänen huoltajiensa kohtaami-

nessa, mutta muiden mahdollisuuksien osalta voi prosessin hoitamisessa ilmetä ongelmia.

LÄHTEET

- Arnkil, T E. 2004. Verkostotyö lastensuojelussa – menetelmät huolen mukaan. Teoksessa Puonti, Saarnio & Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Tammi.
- Arnkil, T E & Eriksson, E. 2008. Vakava vetoamus: Älkää leimatko lapsia huolten vyöhykkeistöllä! Dialogi 8/2008, 20–21.
- Creswell, J W. 2003. Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches. London: Sage.
- Ehdollisesti rangaistujen nuorten prosessikuvaus 2012a. Viitattu 20.1.2012. Kouvolan yhdyskuntaseuraamustoimisto. Toimiston sisäistä materiaalia. Saatavilla: Erja Salminen.
- Elonheimo, H 2010. Nuorisoriikollisuuden esiintyvyys, taustatekijät, taustatekijät ja sovitteilu. Turun yliopiston julkaisuja. Painosalama Oy. Turku.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Harrikari, T & Hoikkala, S. 2008. Nuorten hyvinvointipolitiikka – pahoinvointiin puuttumista ja riskien hallinnointia? Teoksessa Autio, Eräranta & Myllyniemi (toim.) Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolot vuosikirja 2008.
- HE 229/2009 vp. Hallituksen esitys uudeksi laiksi. Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä ja ehdollisen vankeuden valvontaa koskevaksi lainsäädännöksi.
- Hirsjärvi, S & Remes, P & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.
- Isoherranen, K & Rekola, L & Nurminen, R. 2008. Enemmän yhdessä: Moniammatillinen yhteistyö Oppimateriaalit Oy. Helsinki: Wsoy.

Kallinen–Kräkin, S. ja Kärki, J. 2004. Sosiaalityön luokitus-luonnos 2003. Väliraportti Sosiaalityön luokitus-projektista, asiakastyön luokitusluonnos ja ensimmäiset luokituksen testaustulokset. Stakes, Aiheita 4/2004.

Kaikko, K & Friis, L. 2009. Menetelmät lastensuojelun tukena. Teoksessa Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä, s.76 - 88.

Kivivuori, J & Honkatukia, P (toim.) 2006. Nuorisoriikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos; Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura; Nuorisosaian neuvottelukunta.

Laine, M. 2007. Kriminologia ja rankaisun sosiologia. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

LAIT:

Laki Rikosseuraamuslaitoksesta 27.11.2009/953

Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä 24.6.2010/633.

Laki nuoren ehdollisen vankeuden valvonnasta 24.6.2010/634.

Lastensuojelulaki 3.8.1983/636.

Lastensuojelulaki (LsL) 13.4.2007/417, muutossäädös 12.2.2010/88.

Sovittelulaki 1015/2005.

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689.

Laki syyttäjän syyteoikeudesta 13.5.2011/455, 7. § ja 8. §.

Lappi-Seppälä, T. 2000. Rikosten seuraamukset. Porvoo: Wsoy.

Lindberg, K .2010. Sosiaalitoimi nuorisoriikosprosessissa – Case Kotka. Opinnäytetyö. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu.

Motiuk, L. 24.10.2001 Luento. Teoksessa: What Works. Toimitus: Järvenpää & Kempas, M. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen oppikirja 1/2003.

Nuorisorikollisuus; Määrät, syyt ja kontrolli. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia. Viitattu 20.3.2012. Saatavissa : www.optula.om./37148.htm.

Nurminen, N. EAV- työseminaari. Luentomateriaali. 2008. Saatavissa: Rikosseuraamuslaitoksen sisäinen luentomateriaali. Rikosseuraamuslaitoksen koulutuskeskus. [viitattu 2.4.2012]. Saatavilla: Erja Salminen / Kouvolan yhdyskuntaseuraamustoimisto.

Ohjenuora: Nuorisorangaistuksen käsikirja. 2005. Rikosseuraamusalan käsikirjoja 2/2005. Sisäistä käsikirjamateriaalia. Saatavilla: Erja Salminen / Kouvolan yhdyskuntaseuraamustoimisto.

Rikollisuustilanne 2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 247. Haka-paino Oy: Helsinki.

Rikollisuustilanne 2010. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 258. Haka-paino Oy: Helsinki.

Salmi, V. 2009. Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset. Nuorisorikollisuuskyselyiden tuloksia 1995 - 2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 246. Helsinki.

Suuttumuksen hallinta 2000. Opas ohjaajille. Iso-Britannian vankeinhoitolaitos 1995. Ei saatavissa.

Turvaa arkeen. Sosiaaliportin internetsivut. Saatavissa: www.sosiaaliportti.fi/lastensuojelunkasikirja.

Työkalupakki 2000. Työkalupakki, Mikä toimii. Välineitä rikoksenteekijöiden kanssa tehtävään työhön. Kriminaalihuoltoyhdistys. Saatavissa. Erja Salminen/ Kouvolan yhdyskuntaseuraamustoimisto.

Viisi Keskustelua Muutoksesta – ohjelmakäsikirja. 2007. Rikosseuraamuslaitos. Kriminaalihuollon versio. Suomennos ruotsalaisesta BSF Beteende – Samtal – Förändring –

ohjelmasta. Huhtikuu. KrimNet: projektityöryhmät/ MI-BSF. Saatavissa:
www.motivationalinterview.org.

What Works, Mikä toimii vankeinhoidossa ja kriminaalihuollossa? 2003. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen oppikirja 1/2003. Dark Oy: Vantaa .

Rikosseuraamuslaitos 2012a. Toiminta ja tehtävä.
www.rikosseuraamuslaitos.fi/49146.htm. [Viitattu 20.1.2012].

Rikosseuraamuslaitos 2012b. Toiminnan sisältö.
www.rikosseuraamuslaitos.fi/54002.htm. [Viitattu 20.1.2012].

Rikosseuraamuslaitos 2012c. Uusin linjaus. www.rikosseuraamuslaitos.fi/49171.htm
.[Viitattu 20.1.2012].

Rikosseuraamuslaitos 2012d. Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011 – 2020.
www.rikosseuraamuslaitos.fi/53826.htm. [Viitattu 20.1.2012].

Rikosseuraamuslaitos 2012e. Rangaistuksen toimeenpano.
www.rikosseuraamuslaitos.fi/17334.htm. [Viitattu 20.1.2012].

Rikosseuraamuslaitos 2012f. Rikosseuraamukset.
www.rikosseuraamuslaitos.fi/53819.htm. [Viitattu 20.1.2012].

Rikosseuraamuslaitos 2012g. Sakkorangaistus. www.rikosseuraamuslaitos.fi/53819.htm
.[Viitattu 20.1.2012].

Rikosseuraamuslaitos 2012h. Vankeusrangaistus
www.rikosseuraamuslaitos.fi/15139.htm. [Viitattu 20.1.2012].

Rikosseuraamuslaitos 2012i. Ehdollinen vankeus.
www.rikosseuraamuslaitos.fi/15137.htm. [Viitattu 20.1.2012].

Rikosseuraamuslaitos. 2012j. Yhdyskuntapalvelu.
www.rikosseuraamuslaitos.fi/54723.htm. [Viitattu 20.1.2012].

Rikosseuraamuslaitos 2012k. Nuorisorangaistus.

www.rikosseuraamuslaitos.fi/54723.htm. [Viitattu 20.1.2012].

Rikosseuraamuslaitos 2012l. Valvontarangaistus.

www.rikosseuraamuslaitos.fi/54723.htm. [Viitattu 20.1.2012].

Rikosseuraamuslaitos 2012m. Valvontarangaistuksen sisältö.

www.rikosseuraamus.fi/50437.htm. [Viitattu 20.1.2012].

Rikosseuraamuslaitos 2012n. Valvontarangaistuksen valvonta.

www.rikosseuraamus.fi/50437.htm. [Viitattu 20.1.2012].

Sovittelu 2012 a;b. www.sovittelu.fi/index.php/fi/sovittelu .[Viitattu 20.1.2012].

TEEMAHAASTATTELURUNKO

TEEMA 1

Rikosseuraamuslaitoksen ja sosiaalitoimen välisen yhteistyön toimivuus

- yhteistyö erilaisina aikoina
- yhteistyön hyvät puolet
- yhteistyön heikkoudet
- viranomaisyhteistyö
- erilaisten asiantuntijuuksien vaikutukset yhteistyön sujuvuuteen

TEEMA 2

Lakimuutoksen tarpeellisuus

- lakimuutoksen tarpeellisuus
- lakimuutoksen vaikutukset nuoren rikosentekijän tilanteeseen
- toimintatapa nuoren ja hänen perheensä kannalta
- uuden toimintatavan kielteiset vaikutukset
- uuden toimintatavan hyvät vaikutukset

TEEMA 3

Yhteistyön kehityssuunta

- yhteistyö ennen lakimuutosta
- yhteistyön lakimuutoksen jälkeen
- yhteistyön kehittämisehdotuksia
- lain hengen tavoittelema viranomaisyhteistyö
- käytännön tason haasteet

Kouvolan kaupunki
Hyvinvointipalvelut
Lapsiperhepalvelujen palvelujohtaja

Viranhaltijapäätös

Yleinen päätös
18.04.2011

1 §

Tutkimusluvan myöntäminen; yhdyskuntaseuraamustoimiston ja sosiaalitoimen viranomaisyhteistyö - yhdyskuntaseuraamustoimiston näkökulma

Selostus asiasta	Kymenlaakson ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelman sosiaalisen kuntoutuksen opiskelija Erja Salminen hakee tutkimuslupaa opinnäytetyötään varten. Tutkimuksen aiheena on yhdyskuntakuntaseuraamustoimiston ja sosiaalitoimen viranomaisyhteistyö - yhdyskuntaseuraamustoimiston näkökulmasta. Opinnäytetyö kuuluu "Voi Hyvin Nuori" -projektiin. Erja Salmisen tarkoituksena on toteuttaa teemahaastattelut Kouvolan sosiaalitoimen lastensuojelussa.
Päätös	Myönnän tutkimusluvan Erja Salmiselle opinnäytetyön aineistokeruuta varten siten, että hän suorittaa teemahaastattelut sosiaalitoimen lastensuojelun työntekijöille. Tutkimusaineistoa voidaan käyttää tutkimuksen valmistumiseen saakka ja siten, että tutkimukseen osallistuneiden henkilöllisyys pysyy salassa. Tutkimustietoja ei saa luovuttaa sivullisille.
Päätöksen perustelu	Erja Salmisen tutkimuslupahakemus
Päätösvallan peruste	Kouvolan perusturvalautakunnan päätös 13.1.2009 § 14
	Liisa Korppi Lapsiperhepalvelujen palvelujohtaja
Jakelu	Salminen Erja Äärynen Päivi Junnonen Sanna-Riitta

Kymenlaakson ammattikorkeakoulu

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

sosiaalialan koulutusohjelma/

sosiaalinen kuntoutus

Erja Salminen, Kouvolan Yhdyskuntaseuraamustoimisto, p. 050 577 6593

so09as

Teen opinnäytetyöni aiheesta: Yhdyskuntaseuraamustoimiston ja sosiaalitoimen viranomaisyhteistyö – Yhdyskuntaseuraamustoimiston näkökulma.

Tarkoitukseni on haastatella Kouvolan yhdyskuntaseuraamustoimiston rikosseuraamustyöntekijät sekä sosiaalitoimen edustajia.

Työn tarkoituksena on selvittää viranomaisyhteistyötä lakiuudistuksen, laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä 633/2010, mukaisesti.

Lain edellyttämä yhteistyövelvoite, nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen ja uusintarikollisuuden estäminen ovat sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmasta tarpeellinen tarkastelunäkökulma.

Opinnäytetyöni kuuluu "Voi Hyvin Nuori"- projektiin, jonka puitteissa tehdään viitisenkymmentä opinnäytetyötä.

Pyydän lupaa toteuttaa tutkimussuunnitelman mukaiset teemahaastattelut Haminan sosiaalitoimen lastenhuollon työntekijöille.

Opinnäytetyöni ohjaajana toimii TuomoPaakkonen.

Erja Salminen

Rikosseuraamustyöntekijä

28.3.2011

3.5.2011 § 55

Myönnän pyydetyn
tutkimusluvanSosiaalitoimen johtaja
Meija Niemelä
Meija Niemelä

KOTKAN KAUPUNKI Hyvinvointipalvelut Sosiaalihuollon vastuualue Sosiaalijohtaja	VIRANHALTIJAPÄÄTÖS § 20.4.2011	25	Sivu 1
---	---------------------------------------	----	---------------

Dnro SOTE: 77/2011

Tutkimuslupa/Erja Salminen

Valmistelija: Vt. sosiaalijohtaja Anna Liakka

Erja Salminen on anonut tutkimuslupaa aiheesta "Yhdyskuntaseuraamustoimiston ja sosiaalitoimen välinen yhteistyö - yhdyskuntaseuraamustoimiston näkökulma". Opinnäytetyön ohjaajana toimii ohjaava opettaja Tuomo Paakkonen.

Liitteenä tutkimuslupahakemus.

Päätös: Tutkimuslupa myönnetään anomuksen mukaisesti.

Toimeenpano:

Ote: Erja Salminen

Oikaisuvaatimusohjeet

Vt. sosiaalijohtaja

Anna Liakka

Tämä pöytäkirja on yleisesti nähtävänä 3.5.2011, kaupungintalo 4. kerros

Kymenlaakson ammattikorkeakoulu

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

sosiaalialan koulutusohjelma

sosiaalinen kuntoutus

Erja Salminen

so09as

Teen opinnäytetyöni aiheesta: Yhdyskuntaseuraamustoimiston ja sosiaalitoimen viranomaisyhteistyö – Yhdyskuntaseuraamustoimiston näkökulma.

Tarkoitukseni on haastatella Kouvolan yhdyskuntaseuraamustoimiston rikosseuraamustyöntekijät sekä sosiaalitoimen edustajia.

Työn tarkoituksena on selvittää viranomaisyhteistyötä lakiuudistuksen, laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä 633/2010, mukaisesti.

Lain edellyttämä yhteistyövelvoite, nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen ja uusintarikollisuuden estäminen ovat sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmasta tarpeellinen tarkastelunäkökulma.

Opinnäytetyöni kuuluu "Voi Hyvin Nuori"- projektiin, jonka puitteissa tehdään viitisenkymmentä opinnäytetyötä.

Pyydän lupaa toteuttaa tutkimussuunnitelman mukaiset teemahaastattelut Kouvolan yhdyskuntaseuraamustoimiston rikosseuraamustyöntekijöille.

Ohessa liitteenä tutkimussuunnitelma ja tavoitteena oleva etenemisaikataulu.

Opinnäytetyöni ohjaajana toimii Tuomo Paakkonen.

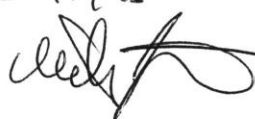

Erja Salminen

Rikosseuraamustyöntekijä

28.2.2011

Kouvolan yhdyskuntaseuraamustoimisto

Esityksen mukaisesti.

Mika Junninen
Johtaja
Haminan vankila
Kouvolan yhdyskuntaseuraamustoimisto

Tiedoksi
HEHA